

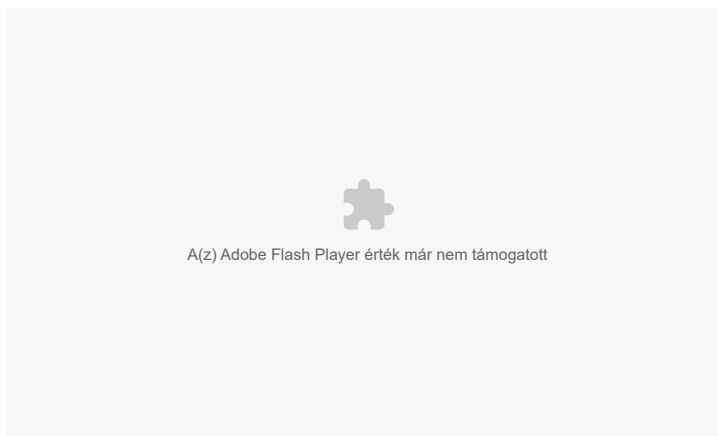
Dokumentumok a magyar–szovjet jóvátételi egyezmény létrejöttéhez ⁽¹⁾

„A magyar kívánságokat az oroszok csak nagyon ritkán vették figyelembe. Koncessziókat alig tettek, és amennyiben egyes esetekben honorálták is a magyar kívánságokat néhány gépi berendezés leszerelését illetően, azokat más, egyenértékű gépi berendezéssel kellett behelyettesíteni, ugyanígy a mezőgazdasági vonalon.”

Bevezető

Magyarország második világháború utáni jóvátételi kötelezettsége - „és ami mögötte van” - olyan mértékig vette igénybe az ország gazdasági és emberi erőforrásait, hogy az évtizedekre meghatározta Magyarország fejlődési pályáját, sőt, talán mondhatjuk, napjainkig érezteti hatását. Ennek ellenére a kérdés szisztematikus feltárása még szinte meg sem kezdődött, aminek következtében a koalíciós időszak és a szocialista korszak történetével foglalkozó munkákban messze nem kapja meg azt a figyelmet, amely megilletné. Ez annál is inkább érthetetlen, mert a jóvátételre vonatkozó magyar levéltári források egy évtizede már lényegében korlátozás nélkül hozzáférhetők.

Az 1970-es évek végén majd a '80-as években *Pécsi Kálmán*, illetve *Pető Iván* és *Szakács Sándor*, gazdaságtörténeti munkáikban a korábbiaknál már lényegesen nagyobb figyelmet szenteltek a kérdésnek, és meghatározták a jóvátételi szolgáltatások nagyságrendjét is. Érthető okok (hozzáférés korlátozottsága a forrásokhoz, politikai megfontolások stb.) miatt azonban az egyéb terhekkel való összefüggéseket és a következményeket csak visszafogottan tárgyalhatták. A rendszerváltozás után *Földesi Margit* elsők között kezdett hozzá a magyar-szovjet viszony átértékeléséhez, és ennek keretében a fegyverszüneti szerződésből eredő terhek bemutatásához. A nem kellően szisztematikus feldolgozás és a propagandisztikus színezetű előadásmód azonban megakadályozta abban, hogy meggyőző eredményekhez jusson. *Borhi László* az ezredforduló utáni években sorra publikálta Magyarország nemzetközi kapcsolataira vonatkozó tanulmányait és könyveit, amelyekben a magyar jóvátételi szolgáltatások, a német javak átadásából eredő veszteség, és a szovjet gazdasági térnyerés következményeinek tárgyalása igen nagy hangsúlyt kap. Fontos eredményeket hozott, és lényegesen javította a téma kutatásának esélyeit - elsősorban *Szűcs László* munkája nyomán - az 1944 decembere és 1947 szeptembere között keletkezett magyar minisztertanácsi jegyzőkönyvek publikálása. A Magyar Országos Levéltár által 1997-2008 között kiadott kötetek egyrészt bemutatják, hogy a legfelsőbb államigazgatási fórumon hogyan születtek meg a fegyverszüneti szerződés végrehajtásával kapcsolatos, döntések, és a jóvátétel témakörére vonatkozóan sok fontos szöveget tesznek könnyen (az interneten is!) hozzáférhetővé, mégpedig bőséges és megbízható jegyzetapparátussal felszerelve. *Szűcs László* a jóvátételi egyezményről önálló tanulmányt is publikált. Jelentős esemény volt ezen a téren a szovjetellenes elfogultsággal aligha vádolható *Balogh Sándor* Földesi Margittal közösen jegyzett, „A jóvátétel, és ami mögötte van” című forráspublikációja. A kötet meggyőzően mutatott rá, hogy a háború elvesztéséből és a fegyverszüneti szerződésből, majd a békeszerződésből eredően a magyar társadalomra nehezedő terheket nem egymástól elszakítva, hanem egymással összefüggésben kell vizsgálni.

Címlap

Záró oldal

A Bevezetésben a szerzők a tágabb értelemben vett magyar-szovjet jóvátétel körébe a következő főbb tételeket sorolták:

1) A hadizsákmányként - tehát a szovjet katonai hatóságok megtervezett, hivatalos akciói keretében - lefoglalt és elszállított javak. (A bankok pénz- és nemesfémkészleteinek, valamint az általuk őrzött egyéb értékeknek a lefoglalása, üzemek leszerelése, anyag- és árukészleteinek elszállítása stb.)

2) A fegyverszüneti szerződés 12. §-a szerinti 200 millió dollár összegű jóvátétel (amellyel a jelen közlemény is foglalkozik).

3) A magyarországi német javak átadása a Szovjetunióknak, majd azok visszavásárlása 1947-1955 között.

4) A 2) pont alatti tulajdonokban a fegyverszüneti szerződés aláírása után keletkezett károk megtérítése.

5) A német vállalatok és magánszemélyek javára a háború alatt magyar partnerekkel szemben keletkezett követelések megtérítése ugyancsak a Szovjetunió részére. (Miközben a magyar vállalatokat és magánszemélyeket megillető - nagyságrendekkel nagyobb - németekkel szembeni követelések megtérítését a magyar állam nem igényelhette.)

6) A Szövetséges Ellenőrző Bizottság működési költségei: küldöttségeinek és misszióinak elhelyezése és ellátása.

7) A szovjet Vörös Hadsereg éveken keresztül Magyarországon állomásozó - többszázezer főt számláló - egységeinek teljes ellátása (hadfelszerelés, zsold, ételmezés, ruházat, tisztálkodási eszközök stb.).

8) A helyi szovjet parancsnokok önkényeskedései és „terszerűten” lefoglalásai, elszállításai, amelyek veszélyeztették az egyes települések normális működését, és az egyes állampolgárok lét- és vagyonbiztonságát.

Feltétlenül hozzá kell még tennünk ehhez a felsoroláshoz a polgári lakosok tízezreinek elhurcolását „malenkij robotra” és a többszázezer magyar hadifogoly éveken keresztül történő visszatartását, munkaerejének igénybevételét.

A háborúból eredő kötelezettségek és terhek jellegének és mértékének feltáráshoz vizsgálnunk kell - lehetőleg indulat és elfogultság nélkül - a Szovjetunió ezzel kapcsolatos céljait és törekvéseit, továbbá a magatartását meghatározó subjektív tényezőket is. *Juhász Gyula* már a rendszerváltozás előtt felhívta a figyelmet Molotov szovjet külügyminiszter 1943-ban tett nyilatkozatára, amelyben a magyar hadseregnek a front mögötti területek ellenőrzése során a partizánháborút vállaló lakossággal szemben elkövetett atrocitásaira utalt:

„a szovjet kormány úgy véli, hogy azért a fegyveres segítségért, amelyet Magyarország Németországnak nyújtott, valamint azokért a gyilkosságokért és erőszakos cselekményekért, fosztogatásokért és gyalázatoságokért, amelyeket a megszállt területeken követtek el, a felelősséget nem csak a magyar kormánynak kell viselnie, hanem nagyobb vagy kisebb mértékben a magyar népek is”.

Ez a megnyilatkozás napjainkra már beépült a magyar történeti közgondolkodásba, általában azonban csak Magyarország határainak megállapításával, a Szovjetunióknak a párizsi béketárgyalásokon Magyarország törekvéseivel szemben tanúsított rideg magatartásával hozták összefüggésbe, és nem terjesztették ki az 1944-1956 közötti korszak szovjet-magyar kapcsolatainak egész kérdéskörére, mert arról - legalábbis 1990 előtt - egyszerűen nem lehetett őszintén beszélni. Pedig más adatok is figyelmetlenek az ország háborús szerepvállalásáról a Szovjetunióban kialakult kép várható, súlyosan negatív következményeire Magyarország háború utáni sorsának alakulásában. *Józsa Antal*, Pokorny Hermann emlékiratához írt tanulmányában említi, hogy a Népbiztosok Tanácsa mellett már 1942-ben létrehoztak egy rendkívüli állami bizottságot, amelynek feladata a németek és a velük szövetséges csapatok által szovjet területeken okozott károk felmérése volt. E bizottság egyik tagjaként tartott előadást a károk felmérésének addigi eredményéről *Varga Jenő*, az ismert magyarországi származású közgazdász-akadémikus 1943. augusztus 31-én Moszkvában a Népbiztosok Tanácsa munkatársai - tehát vezető állami tisztviselők - előtt. Egyúttal ismertette a bizottság véleményét az okozott károknak a legyőzött ellenséges országokkal való megfizetéséről, azaz a jóvátétel kérdéséről. A károkat olyan nagyságrendűnek ítélte, amit Németország és szövetségesei teljes nemzeti vagyona sem fog kielégítő mértékben ellentételezni. Ezért merült fel, hogy jóvátételként éveken át teljesítsenek a lehető legnagyobb mértékben áruszállításokat, és ezt annak árán is kényszerítse ki a Szovjetunió, ha a legyőzött államok népeinek életszínvonalát a háború előtti szint alá csökkent. Emellett előadásában javasolta a legyőzött országok munkaerejének a felhasználását a Szovjetunió újjáépítésében. Az anyagi kártérítésre vonatkozóan - mint *Baráth Magdolna* és *Feitl István* egyik publikációjából tudjuk -, hasonló elgondolást fogalmazott meg egy évvel később *I. M. Majszkij* külügyi népbiztos-helyettes, illetve a jóvátétel kérdéseivel foglalkozó, általa vezetett bizottság is. A Molotov külügyminiszterhez 1944. június 28-án eljuttatott feljegyzésben a jóvátétel két formájára tették javaslatot: egyrészt bizonyos objektumok (érsd üzemek) elszállítására és a Szovjetunióba való áttelepítésére, másrészt évenkénti áruszállításokra. Az egyes legyőzött országok által fizetendő jóvátétel összegét a javaslat szerint úgy kell meghatározni, hogy az reálisan teljesíthető legyen, de egyúttal az ellenséges országok részéről maximális erőfeszítést igényeljen. A Szovjetunió jóvátételi politikájának alapelveit a Majszkij-féle bizottság végső soron így summázta: „elvenni Németországtól és szövetségeseitől mindazt, amit csak el lehet venni”.

1944. október 27-én a Szovjetunió Állami Honvédelmi Bizottsága határozatot hozott, amellyel az elfoglalt magyar területek igazgatásának megszervezését a 2. Ukrán Front haditanácsára bízta. A front előrehaladtával gyakorlatilag minden a szovjet katonai hatóságok felügyelete alá került. A front haditanácsa keretében pedig megszervezték a *központi szákmányszerző parancsnokságot*.

Amikor tehát a magyar-szovjet jóvátétel kérdésköréről beszélünk, az elmondottakat mindig szem előtt kell tartanunk.

Az 1945. január 20-án az Ideiglenes Nemzeti Kormány képviselői által Moszkvában aláírt fegyverszüneti szerződés Magyarországot többek között a háború során általa okozott károk részleges megtérítésére, összesen 300 millió dollár értékű áruknak hat év alatt történő szállítására kötelezte. Ebből 200 millió dollárt a Szovjetunióknak, 70 millió dollárt Jugoszláviának, 30 millió dollárt pedig Csehszlovákiának kellett megtéríteni áruszállítások formájában. (A *fegyverszüneti szerződésnek a jóvátételre vonatkozó 12. §-át, és a függelék hozzá tartozó szövegét teljes terjedelmében idézi a 12. dokumentum 3., 4. és 5. bekezdése.*)

Mintegy három héttel a fegyverszüneti szerződés aláírása után a Szövetséges Ellenőrző Bizottság elnöke, Vorosilov marsall felszólította a magyar kormányfőt, hogy tegyen javaslatot az 1945-ben esedékes jóvátételi szállításokra, egyúttal követelte a szállítások haladéktalan megkezdését. Mindez olyan körülmények között történt, amikor az Ideiglenes Nemzeti Kormány hatásköre még a fél országra sem terjedt ki, és ez a hatáskör is igen korlátozott volt. A szovjet katonai hatóságok még hónapok múlva is ellenőrzésük alatt tartották a teljes vasúthálózatot, a postát, az üzemeket, a bányákat, a nagyobb kereskedelmi cégeket, a gabona- és egyéb élelmiszerraktárakat stb. A kormány tehát nem volt abban a helyzetben, hogy az ország állapotát felmérje, a nemzetgazdaság teljesítőképességét megállapítsa.

A magyar kormány ennek ellenére 1945. február 15-én átnyújtotta első javaslatát, amelyben a Szovjetunió, Jugoszlávia és Csehszlovákia részére mintegy 171 millió aranypengő, azaz kb. 50 millió dollár értékű áru 1945. évi szállítására tett javaslatot. Ugyanebben a dokumentumban azonban azt is kifejtette, hogy Magyarország nem képes e termékeket a Szovjetunió és a másik két ország rendelkezésére bocsátani, ezért kérte az első évi kötelezettség mérséklését 33,3 millióról 25 millió dollárra, azaz, hogy az így keletkező hátralékot a következő öt évre (1946-1950) elosztva foga teljesíteni. A Szövetséges Ellenőrző Bizottság szovjet vezetői azonban az egész javaslatot visszautasították, és február 20-án egy általuk összeállított előzetes jegyzéket adtak át azokról az árukról, amelyeket Magyarország a Szovjetunió részére tartozik szállítani hat év alatt, tehát 1945. január 20-tól 1951. január 20-ig. Ez viszont a magyar kormány részére túnt elfogadhatatlannak, amit egy válaszjegyzékben ki is fejtett.

Az érdemi tárgyalások csak április 19-én, a kormány és a SZEB Budapestre költözése után kezdődtek meg. A szovjet fél kívánságának eleget téve - az általuk összeállított árulista főbb csoportjainak megfelelően - magyar részről is öt tárgyalódelegációt állítottak össze, amelyeknek vezetőit széles körű felhatalmazással látták el. A tárgyalások első szakasza április végéig tartott. Május 14-én a Moszkvából kapott részletes utasítás, illetve az ott összeállított tervezet alapján új árujegyzéket, valamint egy egyezménytervezetet adtak át a magyar miniszterelnöknek (*Lásd az 1/a. és az 1/c. dokumentumot!*), aki erre május 18-án tette meg észrevételeit. Május 19-től június 1-ig tartott a tárgyalások második szakasza, amelynek során a szállítandó áruk mennyisége és árának meghatározása, valamint a szállítások ütemezése körül bontakozott ki éles vita valamennyi tárgyalócsoportban. A magyar fél azt szerette volna, ha a megbeszélésekről magyar és orosz nyelven vezetett, egyeztetett jegyzőkönyvek készülnek. A szovjet illetékesek azonban ez elől elzárkóztak. A tárgyaló csoportok magyar vezetői minden tárgyalási nap után részletes emlékeztetőt készítettek, részben feletteseik, részben pedig a kormány tagjai, illetve az érdekelt minisztériumok illetékesei számára. Ezek közül öt iratot közlünk. (*Lásd a 2/a., b., c., d., e. dokumentumot!*) Június 2-ától - a szovjet tárgyalásvezető újabb moszkvai egyeztetése miatt - ismét néhány napos szünet következett, majd a futár által meghozott „végleges” tervezet június 11-ei átadása után már csak kisebb módosításokra, illetve kiegészítésekre volt lehetőség. A magyar kormány tisztában volt ezzel, hogy teljesíthetetlen kötelezettséget vállal magára (*Lásd a 4/a. sz. dokumentumot!*), június 15-én mégis kénytelen volt aláírni az egyezményt. A tárgyalások menetéről és légköréről egyébként Pokorny Hermann altábornagynak, a magyar tárgyalódelegáció vezetőjének beszámolója alapján nyerhetünk képet (*Lásd a 4/b. dokumentumot!*), ezért annak további részletezésére itt nem térünk ki.

A június 15-én aláírt magyar-szovjet jóvátételi egyezmény 11 cikkből áll. A szöveg terjedelme három nyomtatott oldal. Az egyezményben Magyarország kötelezte magát, hogy hat év alatt (1945. január 20. és 1951. január 20. között) 200 millió USA dollár értékben szállít árukat a Szovjetunióknak. Az egy-egy évre első kötelezettség 33,34 millió dollár volt. A 4. cikk szerint a szovjet határig, illetve kikötőig a szállítás költsége és kockázata a magyar felet terhelte. Súlyos előírást tartalmazott a 6. cikk is: Valamely termék, gép stb. késedelmes szállítása esetén a magyar kormány köteles volt havi 5% (!) pótlólagos szállítást (pónalét) teljesíteni ugyanabban a cikkben. Az egyezményhez három melléklet, és egy „Részletezés” tartozik. Az I. melléklet hét fejezetre tagolva, összesen 184 tételre bontva sorolja fel a szállítandó árukat, illetve azok mennyiségét, egységárát és összetételét, ahhoz hasonló táblázatos formában, ahogyan az I/3. sz. dokumentumként közölt előzetes árulistát összeállították. A II. melléklet az említett fejezetek szerint tagolva határozza meg az adott árucsoportból az egy-egy évben szállítandó áruk dollárban kifejezett értékét. A III. melléklet a jóvátétel első évében szállítandó árukat sorolja fel tételeken. (Az egyezmény szerint a 2., 3. stb. évben ténylegesen esedékessé váló szállítások részletes listáját a jóvátételi év kezdete előtt két hónappal mindig külön szerződésben rögzítették, a II. sz. mellékletben meghatározott kötelezettségek figyelembe vételével. Az egyezményhez tartozó „Részletezés” című, 95 oldalas füzet a Magyarország által szállítandó egyes árucélcsoportok leírását, a velük szemben támasztott műszaki, minőségi és egyéb követelményeket tartalmazza.

Megemlíthető még, hogy a tárgyalásokkal párhuzamosan a magyar kormány sorozatosan tiltakozott a Vörös Hadsereg zsákmányparancsnoksága által időközben leszerelt egyes üzemek berendezéseinek és készleteinek elszállítása miatt **(Lásd az 1/a., a 3/a. és b., valamint a 4/a. dokumentumot!)**. Ha e téren nem is ért el azonnali eredményt, tény, hogy a jóvátétel kivüli önkényes leszerelések az egyezmény aláírása utáni hetekben fokozatosan megszűntek. A nyár folyamán készített első összegzések egyike szerint csak az ipari vállalatoktól elszállított gépi berendezések, nyersanyagok és áruk értéke elérte a 28 millió dollárt, amit ha beszámítottak volna az 1945-ben, a Szovjetunióval szemben esedékes jóvátételi kötelezettségbe (33,34 millió dollár), akkor nagyrészt fedezte volna azt.

A jóvátétel kérdéskörét részletesebben tárgyaló egyes 1989 előtt megjelent feldolgozások bírálattal illették a fegyverszüneti egyezményt aláíró magyar kormánydelegáció munkáját. Egy későbbi forráspublikáció bevezetőjében pedig a szerzők a magyar tárgyalódelegáció felkészületlenségét és a kormány túlzott engedékenységét kifogásolták. Ezzel azt sugallták, hogy a magyar kormány, és a nevében tárgyaló küldöttségek „gyámoltalanságán”, „alkalmatlanságán” is múltott, hogy nem sikerült kedvezőbb fegyverszüneti, illetve jóvátételi feltételeket „kialkudni”. Ezek az észrevételek azonban jórészt nem helytállóak.

A minimális legitimitációval is alig rendelkező ideiglenes magyar kormány küldöttsége Moszkvában aligha tehetett mást, mint hogy aláírja a három szövetséges nagyhatalom által előzetesen már jóváhagyott fegyverszüneti szerződés szövegét. A jóvátétel ott megállapított összege egyébként sem látszott teljesíthetőnek: a háború előtti nemzeti jövedelemhez viszonyítva évenként mintegy 5%-os megterhelést jelentett, ami, ha súlyos is volt, vállalhatóan tűnt. Azt nem tudhatták, hogy az ország területén még mindig dúló harcok a nemzeti vagyon és a termelési kapacitás milyen óriási mértékű pusztulását eredményezik az aláírást követő hónapokban.

Később, a jóvátételi tárgyalások megkezdése után sem tudhattak a kormány tagjai és a tárgyalásokat folytató tisztviselők a hadizsákmány fogalmának szovjet értelmezéséről, és a Vörös Hadsereg hadicéljai közé iktatott „mindent elvenni, amit csak lehet” elvről. Ugyanakkor lépten-nyomon tapasztalniuk kellett, hogy a mindent ellenőrzése alatt tartó szovjet hadsereg mennyire korlátozza a magyar hivatalos közegek tájékozódását és munkáját. A tárgyalások első, áprilisi szakaszában a magyar tárgyalók valóban felkészületlenek lehettek. De hogyné lettek volna azok, amikor mindössze három héttel korábban költöztek fel Debrecenből, amikor a legjobb szakemberek nem álltak még a kormány rendelkezésére, amikor a Kereskedelmi Minisztérium irattára jórészt elpusztult, a Statisztikai Hivatal irattárában az 1938. évi kereskedelmi ügyletekre vonatkozó adatgyűjtéseket már kiselejtezték, és amikor a vállalatok, üzemek irattáraiba - a kapuk előtt őrködő szovjet katonák miatt - be se juthattak. Felkészültségük azonban a tárgyalások második szakaszáig így is jelentősen javult. Már áprilisban létrejött a Fegyverszüneti Tárcaközi Bizottság mellett egy jóvátételi gazdasági bizottság, amelynek munkájában a gazdasági minisztériumok akkor rendelkezésre álló legjobb munkatársai mellett a Magyar Nemzeti Bank néhány vezető tisztviselője is részt vett, és akiknek segítő, adatgyűjtő tevékenysége révén a tárgyalások májusi folytatásakor a legtöbb csoport magyar vezetője - amint azt a közölt dokumentumok bizonyítják -, megfelelő érvek, adatok birtokában tudott tárgyalni szovjet partnerével. Nem rajtuk múltott, hogy azok többnyire minden érvelést lesöpörtek az asztalról. A szovjet tárgyalóküldöttség vezetője, *Valerian Alexandrovics Zorin* vezérőrnagy gyakorlott diplomata, a Szovjetunió Külügyi Népbizottságának osztályvezetője volt. Mellette azonban - a magyar küldöttség felkészültségével és felhatalmazásával elégedetlen - szovjet tárgyalók sem voltak olyan ismeretek és olyan felhatalmazás birtokában, amilyennel egy nemzetközi tárgyaláson a felek rendelkezni szoktak. Egyértelműen erre kell következtetnünk abból, hogy a tárgyalásokat szovjet részről vezető Zorin tábornok - feletteseivel való egyeztetés céljából - két alkalommal is Moszkvába repült, ahol napokig tartott, amíg az új tervezetet elkészítették. Az is tévedés, hogy a magyar kormány az árak körüli alkudozásokban magukra hagyta volna a küldöttségek vezetőit, és „nem tett kísérletet az 1938-as világgiazi áron való érték-megállapítás megakadályozására”. Az állítás alátámasztására idézett, egyelőre nem kellően tisztázott körülmények között született, május 23-ai minisztertanácsi határozattal szemben Miklós Béla miniszterelnök a kormány nevében május 5-én, május 14-én, június 14-én, majd a keltezés nélküli, 1945. őszi tájékoztatóban egyértelműen leszögezte, hogy a magyar fél számára csak a világgiazi árelv mellőzése lett volna elfogadható. **(Lásd az 1/a. és b., a 4/a. és c. dokumentumot!)**

Az egyezményből a magyar nemzetgazdaságra háruló terhek elemzése rögtön annak aláírása után megkezdődött. Ennek egyes adatai a hivatkozott szakirodalomban is fellelhetők. Ehelyütt azonban ennek részletezésébe nem bocsátkozom, helyette inkább arra hívom fel a figyelmet, hogy a Szovjetunióval szemben vállalt jóvátétel teljesítése bonyolult, állandó alkudozásokkal, olykor engedményekkel, máskor drasztikus követelésekkel tarkított folyamat volt, ami egészen 1954-ig eltartott. Arra is utaltam már, hogy a jóvátételt sok más tehertétellel és kötelezettséggel párhuzamosan kell vizsgálni ahhoz, hogy megítéljük egy-egy engedmény valódi értékét, vagy éppen értéktelenségét, figyelemelterelő szerepét.

Az alábbiakban közölt 14 irat közül tizenkettőt eddig nem publikáltak. A szovjet fél által május 14-én átnyújtott, a jóvátételként szállítandó áruk listáját tartalmazó dokumentumot **(Lásd a 1/c. dokumentumot!)**, korábban Szűcs László, a tárgyalásokat magyar részről vezető Pokorny Hermann altábornagy összefoglaló jelentését **(Lásd a 4/b. dokumentumot!)**, pedig Baráth Magdolna és Feitl István közölte idézett művében. (Lásd a két irathoz tartozó jegyzeteket) Ennek ellenére itteni újraközlésüket információs értékük és a többi dokumentum értelmezését megkönnyítő tartalmuk indokolta.

A dokumentumok közlése során a mai helyesírás szabályait követtem, kivéve a korra jellemző néhány kifejezést, nyelvhasználati sajátosságot.

A közölt dokumentumokban, a korabeli minisztériumok, illetve egyéb szervezetek és intézmények nevének jelölésére különböző módon képzett rövidítéseket alkalmaztak. Ezeket a rövidítéseket - anélkül, hogy erre a szöveggel közlésben külön felhívnam a figyelmet - a korabeli Magyar Közlönyben, illetve a szakirodalomban használt rövidítések figyelembe-vételével egységesítettem, és magában a szövegben ennek megfelelően átírt formájukban tüntettem fel.

Források

1.

1. A Szovjetunió jóvátételi követelései

a.

Magyar kormánytagok megbeszélése a SZEB helyettes elnökével és politikai tanácsadójával a jóvátételről, illetve a fegyverszüneti szerződéssel kapcsolatos egyéb kérdésekről

1945. május 5.

Feljegyzés

a Szövetséges Ellenőrző Bizottság alelnökének, Sztahurszkij altábornagnak május hó 5-én tartott megbeszéléséről

Jelen voltak: a SZEB részéről: Sztahurszkij altábornagy,
Puskin követ,
Grigorjev követségi tanácsos.

A magyar kormány részéről:

Miklós Béla miniszterelnök,
Gyöngyösi János külügyminiszter,

dr. Vásáry István pénzügyminiszter,

Gábor József kereskedelmi [és közlekedésügyi] miniszter,

Nagy Imre földművelésügyi miniszter,

Pokorny Hermann altábornagy,

valamint az Iparügyi Minisztérium részéről:

Szele Mihály tanácsos.

A *miniszterelnök* közölte, hogy a fegyverszüneti szerződés 12. §-a értelmében teljesítendő jóvátétel 1945. évre esedékes kötelezettségére átadott előzetes jegyzék anyagára vonatkozólag a magyar kormány válasziratot adott át, amelyben különféle kérdések tisztázását kérte. Erre a jegyzékre sem választ nem kapott, sem lehetőséget a részletek tárgyalására. Időközben azonban a magyar kormányvaló megállapodás mellőzése mellett a gyárak leszerelése is megkezdődött, és ez igen erős mértékben jelenleg is folyamatban van. Megemlíti a Felten és Siemens kábel- és drótkötélgépeket, melyek leszerelése azt eredményezi, hogy Magyarországnak nem lesz kábel- és drótkötélgépe, nem fogja tudni iparát újraépíteni, bányái drótkötél hiányában működésképtelenek lesznek. Leszereltek 3 szerszámru-gyárat, melyek nélkül a magyar megmunkáló-ipar ugyancsak meg lesz bénítva. Az Egyesült Izzó telepének leszerelésével 60%-os angol-amerikai tőkeérdekeltségű vállalatot veszített el a magyar ipar, és ezzel elvesztette fontos külföldi nyersanyagok behozatalának lehetőségét.

Leszerelésre kerültek vállalatok, melyek állítólag német érdekeltségűek, [a] német tőke részvénytöbbség megítélése egyoldalúan történt minden tárgyalás és kölcsönös megegyezés nélkül. Sok esetben ez az intézkedés indokolatlan volt, mert tájékoztatlan forrásból származó bemondásokon alapult, és ez igen sok fontos vállalatnak az elszállítását eredményezte. Az elszállítások nem csak magának a gyár berendezésének hiányát eredményezik, kihatással vannak ezek a leszerelések szociális körülményekre is, mert igen sok munkás válik munkanélkülivé.

Pénzügyminiszter javasolja, hogy az előzetes jegyzékben foglalt adatok 1938-as belföldi árakon számoltassanak el, és nem pedig - mint a hajónál történt - világgiazi áron. Jelen esetben a Duna-tengerjáró hajók speciális építésű berendezések, melyekre a hajóépítés világgiazi árai egyszerűen nem alkalmazhatók. A minisztertanács 4-én foglalkozott ezzel a kérdéssel, és kéri a jóvátételi elszámolásoknál az 1938. évi kalkulált ár figyelembe vételét. Az ár-kérdéstől függetlenül a teljesítést meg akarja kezdeni a magyar kormány, nem akarja késleltetni a szállítást, és ezért kéri a rendeléseket kiadni. Ugyancsak felveti azt a kérdést, hogy a jóvátételi előzetes jegyzékben szereplő gyárberendezések érték-megállapítása közös megegyezés útján történjék, és nem egyoldalúan.

Ezért a *miniszterelnök* javasolja szakbizottság[ok] összeülését, melyek mindezen kérdéseket egységesen tisztázzák.

Pénzügyminiszter felveti a rubel-kérdést. A rubel árfolyama a szomszédos államokban eltérően van megállapítva, amit bizonyít az a körülmény, hogy Észak-Erdélyben az 1 P = 27 lei és 1 rubel = 36,10 lei összehasonlításából 1 rubel = 1,20 P adódik, a belső átszámítás viszont 1 rubel = 2,50 P. Ebből oly spekulatív ügyletek származnak, amelyek a pengőt aláértékelik, illetőleg a magyar kormány pénzügyi politikáját csaknem lehetetlenné teszik. Ebben a felismerésben pl. Bihar vármegyében a katonai hatóság kiadta, hogy a rubelt nem kell elfogadni fizetésül, sőt katonai beváltásra sem szabad rubelt elfogadni. Kéri egységes beváltási árfolyam megállapítását a szomszédos államokban is, hogy a zökkenő elkerülhető legyen.

Puskin követ szerint a kurzus egységes, a spekuláció csinál más kurzust.

Sztahurszkij megállapítja, hogy a rubel átszámítása egységesen történt, egyébként a katonák nem is kaptak rubelt, és a tisztviselők sem. A határon az orosz pénzt elveszik és nyugtát adnak róla, amelyet pengőre váltanak be.

A *külgyminiszter* kéri, hogy a rubel ne legyen fizetési eszköz, és záros határidőn belül beváltható legyen.

Ehhez a *SZEB jelenlevő vezetősége* hozzájárult, és ezért a *pénzügyminiszter* hirdetményt fog kiadni arról, hogy a rubelt záros határidőn belül beváltják. A vonatkozó hirdetményt a Pénzügyminisztérium a SZEB-nek be fogja mutatni.

Fentiekben előadottakkal a SZEB élénken foglalkozni fog, és amint Vorosilov marsall visszaérkezik, közös tárgyalás lesz.

[popup title="[...]" format="Default click" activate="click" close text="A megbeszélésen a továbbiakban a háborús bűnösök névjegyzékéről, vasúti műszaki zászlóaljok felszereléséről, a hadizsákmányként elhurcolt ingóságok, illetve a MÁVAUT és a Posta garázsának visszaadásáról, valamint a pécsi bányától Jugoszláv megrendelésre elszállított 40 000 tonna szén ügyéről volt szó.]

Budapest, 1945. május hó 6-án.

Jelzet: MOL XIX-F-1-II. Iparügyi Minisztérium. Takács Ferenc miniszter iratai. - Géppel írt tisztázat karbonpapírral készült, aláírás nélküli másolata.

b.

Miklós Béla miniszterelnök megbeszélése a SZEB helyettes elnökével és Kártérítési Osztályának vezetőivel a jóvátételre vonatkozó tárgyalások második szakaszának megkezdéséről

1945. május 14.

Feljegyzés

a Szövetséges Ellenőrző Bizottság elnökhelyettesénél 1945. évi május 14-én tartott értekezletről

Jelen voltak: Orosz részről: Sztahurszkij altábornagy,

Zorin vezérőrnagy,

Szova ezredes,

Rjabcsenko ezredes,

Grazsdanov alezredes,

Grigorjev követségi tanácsos.

Magyar részről: Miklós Béla miniszterelnök,

Szele Mihály miniszteri tanácsos.

Sztahurszkij: Több ízbeni sürgetésre sor kerül a jóvátételi, illetőleg kártérítésre vonatkozó konkrét adatok tárgyalására. Ebből a célból készítették azt a jegyzéket, mely a 6 évre szóló jóvátétel keretében szolgáltatandó berendezésekre és anyagokra vonatkozik. A jegyzék az orosz részre teljesítendő 200 millió dollár szállításáról [sic!] intézkedik. Május 18-án délelőtt 10 órakor a jegyzék átvételét írásban kell elismerni és választ adni elvi kérdésekben a jegyzék tartalmáról. A válasz megadása után összehívott szakértők fognak tárgyalni. Ettől a tárgyalástól függetlenül azonban a szállítást meg kell indítani. A jegyzék az 1945. évre előirányzott, és már megbeszélte ügyeket is tartalmazza. A szállítások értéke gyanánt az 1938-as évi világgiazi árak dollár-értékben állítandók be, a fegyverszüneti szerződés 12. §-a szerinti nyersanyagoknál 10%, kész áruknál 15% felár alkalmazásával. Ez az elv egyúttal döntés a magyar kormány részéről feltett azon kérdésre, hogy a fegyverszüneti szerződés árakra vonatkozó megállapítása hogyan értelmezendő.

Szele: Rámutatott arra, hogy a magyar kormány a belföldi árakat tarthatja mértékadónak, mert ipari cikkeknek és berendezéseknek [a] világgiazi árak csak versenypiac, és sok esetben az alacsony ár alkalmazása azért nem [sic!] szükséges, hogy a magyar ipar megszokott piacát megtarthassa az erősen piacszerző

tevékenységet mutató német iparral szemben. Ezért az államnak a versenyárakat kompenzálnia kellett a vállalatok felé.

Sztahurszkij: Végső döntés, hogy az 1938-as verseny- és világgiazi árak alkalmazandók.

Értesítés végrehajtását ellenőrizni fogják, s az esetben, ha az előírt pontokat nem tartanák be, gazdasági szankciókat fognak alkalmazni. Ez egyébként a tárgyalások végleges eredményét összefoglaló jegyzőkönyvben, illetőleg szerződésben szerepelni fog.

A jóvátétel, illetőleg kártérítés kérdéseiben teljhatalmúlag Zorin tábornok és Rjabcsenko ezredes fognak tárgyalni. Szükséges, hogy a mielőbbi tárgyalás és egyezménykötés megtartasson, és az eddig fennálló bizonytalanság likvidálódjék. Ezért szükséges, hogy a jegyzékre 18-án válaszadás történjen, és 19-én a tárgyalás megkezdődhessen.

Zorin: Kéri oly alkalmazottak kiküldését, akiknek felhatalmazásuk is van döntések végrehajtására. A szállítások, illetőleg munkálatok már a tárgyalások folyamán megkezdődjenek.

Szele: Kéri a beígért megrendelések kiadását, hogy ez a kivittelt ne akadályozza.

Rjabcsenko: Az első megrendelést még a mai napon - tehát 14-én - kiadják.

Szele: A jóvátétel teljesítéséhez szükség van tekintélyes mennyiségű anyagra, elsősorban [a] nehézipar részére kocszra, valamint vasércre. Ennek az importnak a lehetőségét kéri biztosítani. Az importra vonatkozó tárgyakban már jegyzék átadása történt.

Szova: Tárgyalás lesz nála 14-én délután magyar időszámítás szerint 3 órakor, a behozatalról. Ezen a tárgyaláson konkrét adatokat kérnek az elvi behozatalról.

Jelzet: MOL XIX-F-1-II Iparügyi Minisztérium. Takács Ferenc miniszter iratai. - Géppel írt tisztázat karbonpapírral készült, keltezés és aláírás nélküli másolata. Az első oldalon a jobb felső sarokban a következő bélyegzőlenyomat olvasható: „Miniszternek bemutatott”. A második oldalon, a szöveg után kézzel, tintával írt szignó: „L. TF”, azaz „Láttam Takács Ferenc”.

c.

A magyar miniszterelnöknek átadott szovjet árulista követelés

1945. május 14.

Magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság

1945. évi május 14.

Jegyzék

a Magyarország részéről a Szovjetunió részére teljesítendő jóvátételi szállításokról, a fegyverszüneti szerződésnek 12. §-a értelmében

Sorsz.	Az áruk megnevezése	Jóvátételi teljesítés		
		[Mérték]-jegység	6 év alatt	Ebből az első évben
	[I.] GÉPI FELSZERELÉS A) Készletből			
1.	HATVAN villamos telepének [Mátravidéki Hőerőmű] berendezése, 6 kazán, 3 turbógenerátor á 34 000 kW és egy Gausturbógenerátor 5000 kW minden kiegészítő elektromos és hőtechnikai építményeivel, tüzelőanyagadagoló-berendezésével, a generátor feszültségre, valamint az üzemhálózati feszültségre vonatkozó minden berendezésével, feltranszformáló és letranszformáló állomásaival és a 100 Kilo voltos elektromos távvezetékekkel.	komplett	1	1
2.	GYÓGYSZERGYÁRTÁSI BERENDEZÉSEK. Ideszámítva: a. A Chinoin gyógyszervegyészeti gyár ¹⁴ felszerelését Budapesten b. Az Alkaloida kémiai gyár felszerelése (Büdszentmihály) c. Ökrös Sándor fogorvosi koronák és műfogak gyára (Budapest)	komplett komplett komplett komplett	1 1 1 1	1 1 1 1

	<p>d. Az Orion gyár gyógyszerészeti üvegműhely berendezése a mechanikai üveggárral (ampulla, próbacsövek stb.), valamint a rádió és elektromos „Orion” lámpák készítésére szolgáló huzalok készlete.</p> <p>e. A Magyar Pharma gyógyszer-vegyészeti művek berendezése (Budapest)</p>	komplett	1	1
3.	A GAMMA művek optikai és mechanikai berendezései	Komplett	1	1
4.	<p>FÉMMEGMUNKÁLÓ GÉPEK KÜLÖNFÉLE VÁLLALATOKTÓL</p> <p>Ide számítva:</p> <p>a. csavarmenetvágó esztergák</p> <p>b. revolver és automatapadok</p> <p>c. karussel</p> <p>d. különféle marógépek</p> <p>e. gyalugépek</p> <p>f. köszörű és polírozógépek</p> <p>g. menetvágók</p> <p>h. radiális fúrógépek</p> <p>i. harántgyalugépek (Shaping)</p> <p>j. véső gépek</p> <p>k. hosszanti gyalugépek</p> <p>1. körvágó fűrészek</p> <p>m. speciális fúrógépek</p> <p>n. speciális és különféle szerszámgépek</p>	<p>db</p> <p>db</p> <p>db</p> <p>db</p> <p>db</p> <p>db</p> <p>db</p> <p>db</p> <p>db</p> <p>db</p> <p>db</p> <p>db</p> <p>db</p> <p>db</p> <p>db</p> <p>db</p> <p>db</p> <p>db</p> <p>db</p>	<p>1000</p> <p>350</p> <p>20</p> <p>1100</p> <p>30</p> <p>200</p> <p>200</p> <p>50</p> <p>250</p> <p>30</p> <p>50</p> <p>30</p> <p>10</p> <p>200</p>	<p>1000</p> <p>350</p> <p>20</p> <p>1100</p> <p>30</p> <p>200</p> <p>200</p> <p>50</p> <p>250</p> <p>30</p> <p>50</p> <p>30</p> <p>10</p> <p>200</p>
5.	<p>PRÉSEK ÉS KALAPÁCSOK KÜLÖNBÖZŐ ÜZEMEKBŐL</p> <p>Ide számítva:</p> <p>a. Gőz- hidraulikus kovácsajtók, 500-1500 tonnások</p> <p>b. Gőz- sűrített-lég-kovácsoló kalapácsok, 0,5-5 tonnás</p> <p>c. Gőzkalapácsok, 0,5-4 tonnás</p> <p>d. Excenterprések, 50-300 tonnás</p> <p>e. Friktiósprések, 75-300 tonnás</p> <p>f. Egyengető hengerprések lemezgyengetésre, 24 mm lemezvastagságig 5-7 hengerek</p> <p>g. Hajlító hengergépek 24 mm lemezvastagságig, 4-6 m széles</p> <p>h. Kovácsológépek, 1,5-2,5 tonnás</p> <p>i. Pneumatikus kalapácsok „Bese” típus, 0,075-0,500 tonnás</p> <p>j. Hajlítógépek „Buldozer” típus, 150-300 tonnás</p>	<p>db</p> <p>db</p> <p>db</p> <p>db</p> <p>db</p> <p>db</p> <p>db</p> <p>db</p> <p>db</p> <p>db</p> <p>db</p> <p>db</p> <p>db</p> <p>db</p> <p>db</p> <p>db</p> <p>db</p>	<p>2</p> <p>15</p> <p>8</p> <p>60</p> <p>15</p> <p>2</p> <p>2</p> <p>5</p> <p>40</p> <p>2</p>	<p>2</p> <p>15</p> <p>8</p> <p>60</p> <p>15</p> <p>2</p> <p>2</p> <p>5</p> <p>40</p> <p>2</p>
6.	<p>KÜLÖNFÉLE ENERGIATELEPEK</p> <p>Ide értve:</p> <p>a. Az ajkai elektromos mű felszerelése a köv. állománnyal: 3 db turbogenerátor á 1900 kW, 6 db Sulzer kazánnal, minden kiegészítő elektromos és hőtechnikai építményeivel, tüzelőadagolókkal, a generátorfeszültségre és az üzemhálózati feszültségre vonatkozó berendezésekkel, feltranszformáló és letranszformáló állomásaival és ezeknek</p>	komplett	1	1

	<p>a villamos teleppel való összeköttetéseivel</p> <p>b. Weiss Manfréd művek elektromos telepének felszerelése a köv[etkező] állománnyal: 3 db 100 atm. nyomású kazán, 15 200 kW Vorschalturbinával és 10 000 kW alacsony nyomású turbinával, minden kiegészítő elektromos és hőtechnikai építményekkel, tüzelőadagolókkal, úgy a generátor-, mint a hálózati feszültségekre vonatkozó berendezésekkel, fel- és letranszformáló állomásokkal és ezeknek a centráléval való összeköttetéseivel.</p> <p>c. Szeged elektromos telepének „Láng Ganz” 3750 kW-os gőz turbogenerátora, 20 Atm gőznyomásra, a hozzá tartozó minden kiegészítő elektromos és hőtechnikai berendezésekkel</p>	komplett	1	1
	db		1	1
7	<p>PAPÍRIPARI FELSZERELÉSEK</p> <p>Ide tartoznak:</p> <p>a. A csepeli kombinát cellulózműveinek berendezése, mely áll: 4 aprító bateriából, 2 separator, 5 csomófogóból, 1 Jonson vibrátorból, 5 osztályozó centrifugából „Trembei”, 5 fokozatú membrán-osztályozóból, 2 Imperial vacuumszűrő, 2 garnitúra ... [!] kemence, komplett ólomhűtők, vizes rendszerű gáztisztítója a Kun gyárnak, Lurg-féle elektromos szűrők, képező kemencék, csővezetékek, transmissiók és szivattyúk.</p> <p>b. CHROMO papírfeldolgozó gyár felszerelése Kőbányán, mely áll: [!] festőgép teljes felszereléssel, 2 db GAMBOLC kalender elektromotorokkal, 2 univerzális és nyomó borítékkészítő-gépből, univerzális szalvétanyomóból, 4 automatikus vágó és elszívó ventilátorból.</p>	komplett	1	1
		komplett	1	1
8.	<p>A [popup title="Szegedi [Kenderfonó]gyár" format="Default click" activate="click" close text="A gyár neve a rendelkezésre álló példányon nehezen olvasható."] teljes felszerelése</p>	komplett	1	1
9.	<p>KÜLÖNFÉLE BERENDEZÉS</p> <p>Ide számít:</p> <p>a. Palackautomata napi 34 000 db teljesítménnyel, „SKODA AMKO”, a sajszentpéteri üveggyárból.</p> <p>b. Alumíniumgyári berendezések, az 1. számú mellékelt kimutatás szerint.</p> <p>c. „Krelius” fúróberendezések, kutatási célokra</p> <p>d. Kis pilgercsőhengertő 57-102 mm átm-re, 1200 HP Weiss Manfréd-től, Csepelről</p> <p>e. Papíredénykészítő gyár felszerelése, koppír-papír és írógépszalaggyár, „Original Hungalit Rt.”</p>	db	1	1
		db	15	15
		komplett	1	1
		komplett	1	1
	B) Új gyári-termelvények			
10.	<p>A MISKOLCI MAGNÉZIUM GYÁR teljes hiányzó felszerelése az „IKART ” cég specifikációja szerint.</p>	komplett	1	1
11.	<p>ALUMÍNIUMGYÁRI FELSZERELÉSEK</p> <p>Ide tartoznak:</p> <p>a. „DORR” sűrítők, 12 m átm[érővel], 3 emeletes, közbenső 10° hajlású kónikus fenekkel, lapos alsó fenékekkel. A felső</p>			

	emeleti henger magasság: 3,6 m, a többi emelet 3,0 m. Slamm-sűrítési fok: T-95°-105°. Slamm fajsúlya: 2,5-3.	db	7	3
	b. Ugyanaz, de 5 emeletes.	db	7	3
	c. Ugyanaz de 3 emeletes minden fenéknél 20° hajlásszöggel.	db	6	2
	d. Ab[uj]toklavok [!] T-215° bauxitzagy részére, 15 Atm. nyomásra. A gőzfázis részei 17 Atm. nyomásra. Mindenik 30 m ³ befogadóképességgel. Lámpákkal, fedelekkkel, karmantyúkkal komplett	db	50	30
		db	20	20
		db	86	66
	e. Ugyanaz, 8 Atm. nyomásra			
	f. Switland típusú szűrőprés. No. 10			
	g. „Vogel-Basch” vacuum bepárló 4 részű elem, separatorral, kondenzátorral, minden batéria részére 60 m ³ felmelegítő a párák részére, 60 m ³ vízre. Az alumíniumzagy mennyisége az egyes batériáknál 110 m ³ /óra. A forralók 700-1000, a túlhevítők 150-200 m ³ legyenek. A túlhevítők 5 Atm-ig	komplett	11	4
12.	HÍRSZOLGÁLATI FELSZERELÉSEK Ide tartoznak: a. Hosszúhullámú rádió-adóberendezés, 120 kW antennával, minden felszereléssel b. Automata telefonközpont 3000 számmal, telefonkészülékekkel	komplett komplett	3 24	1 4
13.	BERENDEZÉS AZ ÉLELMISZERIPAR RÉSZÉRE Ide tartozik: a. Hűtőberendezés, 40 000 frigeria/óra. b. Tejcentrifugák 5000 l/óra c. Tejeskannák, fémből 40 liter.	Komplett berendezés db db	100 200 30 000	100 200 30 000
14.	PORTÁLDARU 3-5 TONNA EMELÉSRE	db	50	5
15.	ESZTERGAPADOK Ezekből a. Csavarvágó esztergapadok, Modell E 185, Bc 185, RMG 1000 mm b. U. az M.: EO 250, Vc. 50, DMC 3000	db db	30 500	30 -
16.	CHEPING PADOK ÉS EGYEBEK Ezekből: a. keresztgyalugép, Mod. NM 550 b. marógép, merőleges, Modell U-2, 1550x415 c. Universal marógép, Modell 1400x350 mm d. Radiális fűrógép, Modell 60 mm átm. furatig 1500 mm karhosszal	db db db db	340 250 300 500	40 - - -
17.	RÁDIÓMÉRŐ KÉSZÜLÉKEK (a 2. számú részletezés szerint)			
18.	ELEKTROMOS SZERELÉSI ANYAGOK Ezekből: a. Egyfázisú elektr. energiaszámlálók, induktív típus, 110 V, 5 A, 50 per.	db	15 000	15 000

	b. Ugyanaz, 220 V, 5 A, 50 per.	db	10 000	10 000
	c. Háromfázisú elektromos energiaszámlálók mérő transzformátorokkal való használatra, 2 mérőhelyel 100 Volt, 5 A, 50 per.	db	6 000	6 000
	d. Ugyanaz közvetlen hálózatra való kapcsolásra, 220 V, 30 A, 50 per.	db	3 000	3 000
	e. Független Edison patronok armatúrával és kikapcsolóval, menet E 27	db	400 000	400 000
	f. Egyfázisú Carbolit kikapcsoló 250 V, 6 A	db	400 000	400 000
	g. Villás dugasz rózsa, fajanszból 250 V, 6 A	db	400 000	400 000
	h. Normálbiztosítók, 250 V, 25 A, menet E 27	db	400 000	400 000
	i. Góliát biztosítók, 500 V, 60 A, E 33			
	j. Normáldugók, 20 Amp-ig, E 27			
	k. Góliátdugók 60 Amp., menet E 33.			
19.	ELEKTROMOTOROK Ezekből:			
	a. Aszinkron elektromotorok, sújtólégmentes kiv., 3 fázisú, 50 per. 220/380 Volt, n=1000/min 3 kW	db	10 000	10 000
	b. Ugyanaz, 9,5 kW	db	3 000	350
	c. Ugyanaz, 25,0 kW	db	1 000	150
20.	CENTRIFUGÁLSZIVATTYÚK VÍZEMELÉSRE Ezen mennyiségek:			
	a. Centrifugálszivattyú vízemelésre. Teljesítmény: Q=50 m ³ /perc. Emelési mag. H=60 m elektromotorral	db	120	-
	b. Ugyanaz, Q=50 m ³ /min., H= 100 m	db	120	-
	c. Ugyanaz Q= 150 m ³ /min., H=60 m	db	260	140
	d. Ugyanaz Q= 150 m ³ /min., H= 100 m	db	120	-
	e. Ugyanaz Q=250 m ³ /min., H=60 m			
21.	BÁNYAVAGONETTEK. GÖLYÖS CSAPÁGYON Ezekből:			
	a. 0,380 m ³ űrtartalmú	db	2 000	-
	b. 1,000 m ³ űrtartalmú	db	5 000	2 000
	c. 2,000 m ³ űrtartalmú	db	3 000	1 000
22.	GÁZGENERÁTOROK Átm.= 3 mtr.	db	100	12
23.	KÜLÖNFÉLE FELSZERELÉS Ezekből:			
	a. Szőlőpermetező 14 l.	db	4 500	4 500
	b. Chemiai apparatura, acél, emailozott, gőzfűtéses köpennyel, keverővel. Üzemnyomás 5 Atm, a köpenynél 3 Atm, saválló emaillel, űrtartalom: 800-1000 l.	db	50	50
	c. Ugyanaz, 500 l űrt.	db	50	50
	d. Ugyanaz 300 l űrt.	db	30	30
	e. Ugyanaz, 150 l űrt.	db	30	30
	f. Druckfilter acélból, emailozott, gőzfűtéses köpeny, üzemnyomás: 3	db	20	20

	Atm, a köpenyben 3 Atm, saválló email, úrtartalom: 100 l.	db	20	20
	g. Ugyanaz 70 l úrt.	db	20	20
	h. Kazán acélból, emailozva, gőzfűtéses köpeny, üzemnyomás q=3 Atm a köpenynél, saválló zománc, 500 l úrt.	folyóméter	1 500	1 500
	i. Ugyanaz, 250 lit. úrt.	db	18	18
	j. Vascsővek, zománcozva, átm. 40-350 mm-ig, idomdarabokkal, saválló emailozás	db	18	18
	k. Készülékek rozsdamentes acélból, V2A, gőzfűtésű köpeny, keverővel, úrtartalom G=1000 l. Üzemnyomás a köpenynél q1=6 Atm., a készüléknél q2=6 Atm.	db	2	2
	l. u. az Q=500 l q1=10 Atm q2=25 Atm.	db	1 000	1 000
	m. Szárító, rozsdamentes acél, V2A, VENULET típus, átm.=1000 mm, vakuumfelszereléssel komplett			
	n. Armatúrák (dugós, záró csapokkal) átm.=1,5, 2, 3			
II. VASÚTFELSZERELÉS				
24.	VASÚTI MOZDONYOK SZÉLES VÁGÁNYRA (1524 mm). Az első évben szállítandó 2-4-0 típus tenderrel, a MÁVAG rajzai szerint. A következő 5 éven át a mi (szovjet) terveink és technikai feltételeink szerint. Tájékoztató típus a 0-5-0 mozdony, tender 4 tengelyes, (2 számolyon, Daimond típus). A mozdonyok és tenderek, úgy a 2-4-0, mint a 0-5-0 típus, Matrocob rendszerű automatikus fékekkel és tandem - Kompand szivattyúval IRT-3, vagy Ac-3, és elektromos világítással látandók el.	db	425	25
25.	NYITOTT TEHERKOCSI 4 TENGELERE 60 T. 1524 mm nyomközre, a mi (szovjet) rajzaink és technikai feltételeink szerint.	db	4 400	400
26.	CISTERNÁK, 4 TENGELERE 50 m ³ úrt. 1524 mm nyomtáv. A mi (szovjet) rajzaink és technikai feltételeink szerint. A cisterna reservoir hegesztve készül, vagy szegezve préselt fenekekkel.	db	600	-
27.	HÍDSZERKEZETEK 109,2 m támasztóközre számítva. Az áthidalás egy vágányra készül, a mi (szovjet) rajzaink és technikai előírásaink alapján. ezer tonna 25,0 4,0	ezer tonna	25,0	4,0
28.	MOZDONYKERÉK BANDÁZSOK (Abroncsok)	ezer tonna	15,8	1,5
29.	TENGELYEK, MOZDONY-, VAGON-, ELEKTROMOS KOCSIKHOZ. ÉS MÁS GÖRDÜLŐANYAG-ALKATRÉSZEK Ide értve: a. Vagon-, mozdony- és elektromoskocsi-tengely b. Dugattyúrudak EM, EU, FD széria mozdonyokhoz c. Hajtórudak EM, EU, FD széria mozdonyokhoz	ezer tonna	22,50	2,64
		ezer tonna	0,05	0,05
		ezer tonna	0,039	0,039
		ezer tonna	0,37	0,37
		ezer tonna	0,241	0,241

	d. Kerék-párok E széria mozdonyokhoz e. Kerék-párok E széria tendem mozdonyokhoz			
30.	VÁLTÓK	ezer tonna	20,0	2,6
31.	VASÚTI GŐZDARU 1524 mm nyomtávolságú, szállítóterhelés 45 tonna. Megjegyzés: a vagonok, platformok, és cisternák Matrosov rendszerű és IPT-5 vagy AC-c típusú automatikus fékekkel látandók el. A vagonok, platformok és cisternák 33%-a az automatikus fék kiegészítéseként kézfékekkel és fékbódékkal szerelendő fel.	ezer tonna	25	-
III. HAJÓK				
32.	TENGERJÁRÓ DIESEL-ELEKTROMOS HAJÓ Hajóteher 2300 tonna, főhajtógép 1600 HP	db	6	1
33.	DIESEL TEHERSZÁLLÍTÓ HAJÓK Hajóteher 2300 tonna, főhajtógép 1600 HP	db	10	1
34.	ÚSZÓ GÉPESÍTETT DARU Szállító-terhelés 50-100 tonna	db	6	1
35.	GŐZ KOTRÓGÉP 250 m ³ /óra teljesítményre.	db	8	-
36.	FOLYAMI KEREKES GŐZBUXIR (vontatóhajó), 400 HP Megjegyzés: a tengerjáró Diesel-elektromos hajót 2300 tonnás, és a géphajtásúakat a „GANZ” cég által épített hajók mintáinak megfelelően kell építeni, az CCCF szokványok és registratura figyelembevételével. A 34., 35., 36. tétel szerintieket a rendelő technikai feltételeinek megfelelően kell építeni, a vonatkozó CCCP szokványok és registratura figyelembevételével.	db	26	-
IV. FÉMEK				
37.	PROFILÍROZOTT HENGERARU ÉS CSŐ	ezer tonna	490	40,6
38.	ACÉLLEMEZ a. Vékony acéllemez ezer tonna b. Vastag acéllemez ezer tonna c. Kazán acéllemez ezer tonna d. Tetőlemez, acél ezer tonna e. Minőségi szerkezeti lemez	ezer tonna ezer tonna ezer tonna ezer tonna ezer tonna	250 - - - -	20 10,7 4,3 1,5 0,7 2,8
39.	HÚZOTT ÁRUK Ezzel együtt: Ebből: a. Telegráfrót	ezer tonna ezer tonna	27 -	2 1

JEGYZÉK

[a] Magyarország részéről a Szovjetunió részére eszközlendő jóvátételi szállításokról, a fegyverszüneti szerződésnek 12. §-a értelmében

A 9. tétel részletezése

Sorsz.	Az áruk megnevezése	Jóvátételi teljesítés		
		[Mérték-] egység	6 év alatt	Ebből az első évben
1	2	3	4	5
1.	„Pfeifer”-féle aprítóberendezés 900x900 mm-es fogashengerekből összeállítva az első és másodfokú aprító komplett, szállítási berendezéssel	készlet	2	2
2.	Golyós malom száraz őrlemény részére 2x4 m „Miag” gyártmány komplett ciklonnal, szélosztályozóval, Betta szűrőkkel, etetővel, szállító csigával és felvonókkal.	készlet	3	3
3.	Autokláv berendezés, bauxitok részére 10 keverővel ellátott autoklávból egyenként 30 m ³ /sec. űrtartalommal. 20 atmoszféra üzemnyomásra és 3 utilizátorra a gőz részére 2 m átm., 16 m hosszú.	készlet	1	1
4.	Dorrsűrítő 5 kamrás 14 m átm.	db	4	4
5.	Dorrsűrítő 5 kamrás 11 m átm.	db	2	2
6.	Dorrsűrítő 6 emeletes 6 m átm.	db	1	1
7.	„Kelli” szűrők 100 m ² felülettel	db	5	5
8.	„Imperial” szűrők 25 m ² felülettel	db	4	4
9.	„Imperial” szűrők 12 m ² felülettel	db	4	4
10.	„Körting”-féle fagyasztóberendezés az alumíniumzagy lehűtésére	készlet	3	3
11.	Kőrforgó kemencék „Pfeifer” gyártmány 2,5 m átm. 50 m h., a hűtőkkel, ciklonokkal, szállítóberendezésekkel a beadagoláshoz és kifolyásokhoz kompletten felszerelve	készlet	4	4
12.	Elpárologtató készülékek az alumíniumzagy részére, „Vogel-Busch” rendszerben	db	8	8
13.	Továbbító és keverőberendezés a dókompozerek részére, 7 m átm.	db	40	40

JEGYZÉK

azokról az anyagokról, melyeket Magyarországnak a Szovjetunió részére a fegyverszüneti szerződés 12. §-a alapján kell szállítania

Sorsz.	Az áruk megnevezése	Jóvátételi teljesítés		
		[Mérték-] egység	6 év alatt	Ebből az első évben
1	2	3	4	5
1.	Standard rendszerű laboratóriumi signalgenerator minden hullámhosszra, 90 MHz-től 35 Mhz-ig, 0,5 mV-tól 1 V-ig, a frekvencia külső változtatásával 400-1000 Hz-ig, amerikai lámpákkal, a hozzátartozó tartalékalkatrész-készlettel	db	600	20
2.	UKV laboratóriumi Standard típusú generátor, működési határ 15 mHz-től 250 Hz-ig, 1 mV-tól 10 V-ig, belső impulzusváltoztatással (30-15 000 Hz-ig)	db	300	-
3.	Laboratóriumi Standard generátor deciméteres hullámokkal, működési határ 200-500 mHz-ig, belső impulzusváltoztatással	db	150	-
4.	UKV Standard generátor, frekvencia-modulációval, működési határ 25-50 MHz-ig, 150 típusú	db	150	-
5.	Egyszerűsített, minden hullámhosszra alkalmas Standard generátor (műhely-kivétel) működési határ 100 MHz-től 15 MHz-ig, 1 mKV-tól 0,1 V-ig	db	800	10
6.	Laboratóriumi hangfrekvenciájú generátor 1-40 MHz-ig kimenő teljesítmény 5 MHz-ig, lineáris torzítás kevesebb, mint 1%	db	300	2
7.	Egyszerűsített hangfrekvenciájú generátor, működési határ 20 Hz-től 20 MHz-ig, leadott teljesítmény 1 W	db	300	10
8.	Széles hullámsávú generátor, működési határ 20 Hz-től 5 MHz-ig	db	150	-
9.	Generátor quadratikus (középtértékű) hullámhossz a 100 Hz-ig	db	150	-
10.	Impulzusjelző generátor, szabályozás 10 Hz-től 100 MHz-ig, időtartam. 0,5-40 sec.	db	250	-
11.	Rögzített frekvenciájú generátor 100, 400, 1000, 2000, 5000 Hz, 3 W-ig	db	550	10
12.	Alacsony frekvenciájú laboratóriumi cső-Voltmeter, 1 mV-tól 100 V-ig, 10 Hz-től 100 Hz frekvenciával	db	400	15
13.	Magas frekvenciájú cső-Voltmeter 1-300 V-ig, 200 MHz frekvenciával	db	1 200	25
14.	Cső-Voltmeter deciméteres hullámokra, 1000 MHz frekvenciáig	db	300	15
15.	Magas feszültségű, magas frekvenciájú cső-Voltmeter 300 kV-ig	db	200	5

16.	Cső-Voltmeter egyenáramra 0,16 V-tól 500 V-ig	db	1 200	25
17.	Laboratóriumi (Heterodyn kapcsolású hullámmérő 0,01% hibahatárral, 50 MHz-ig	db	400	5
18.	Rezonanciás hullámmérő minden hullámhosszra, 0,25% hibahatárral, 50 MHz-ig	db	400	10
19.	UKV rezonanciás hullámmérő 1 % hibahatárral, 500 MHz-ig	db	300	10
20.	Kvarckristályos heterodyn kapcsolású hullámmérő 33 a Terris típusú	db	600	-
21.	Laboratóriumi 3°-os alacsony frekvenciájú katódos oszcillográf	db	800	25
22.	Laboratóriumi 5°-os alacsony frekvenciájú katódos oszcillográf	db	400	5
23.	Laboratóriumi 9°-os alacsony frekvenciájú katódos oszcillográf	db	100	2
24.	Laboratóriumi 5°-os magas frekvenciájú katódos oszcillográf	db	300	5

Jelzet: MOL XIX-A-83-a. Az 1945. május 19-én tartott 28. sz. minisztertanácsi ülés jegyzőkönyvének 3. napirendi pontjához tartozó melléklet. - Gépelt, aláírás nélküli tisztázatról stencil eljárással készített másolat. A jegyzék borítólapján olvasható feljegyzés szerint a fordítást az Iparügyi Minisztériumban készítették.

Korábbi közlés: Dálnoki Miklós Béla kormányának (Ideiglenes Nemzeti Kormány) minisztertanácsi jegyzőkönyvei. I. m. A. kötet. 446-459.

2.

2. Szakértői tárgyalások a jóvátételként szállítandó áruk jegyzékének véglegesítéséről, a szállítási feltételekről, valamint az árakról

a.

**Szele Mihály miniszteri tanácsos jelentése a fémárak szállításáról tárgyaló IV. szovjet-magyar tárgyalócsoporthoz első megbeszéléséről
1945. május 19.**

Magyar iparügyi minisztérium

Feljegyzés

a Szövetséges Ellenőrző Bizottság Kártérítési Osztályának IV. csoportjánál 1945. május 19-én délelőtt tartott kártérítési megbeszélésről

Jelen voltak: Orosz részről Salasov alezredes, csoportmegbízott.
Magyar részről Szele Mihály min. tan., meghatalmazott,
Papp József IKART cégvezető,
Gál Elek IKART cégvezető,
Fejér ... Rima igazgató,
Szeless László Rima főmérnök,
Loydin Henrik WM igazgató,
Dr. Varga Lajos MÁVAG műszaki tanácsos.

Salasov: Közli a IV. csoport ügykörébe tartozó anyagokat, melyek a kártérítési jegyzék szerint a következők: 37-40., 28., 29. és 30., viszont a jegyzéknek a IV. csoportban szereplő 41. tételszámú öntvény és kovácsolt darabjai nem a IV. csoporthoz, hanem az I. csoporthoz tartoznak.

Az első tárgyaláson a kártérítési bizottság az anyagokállításának évek szerinti elosztásának ügyét tárgyalja, és várta írásban a magyar kormánytól erre vonatkozó, valamint az anyagok árát tárgyaló jegyzékének átnyújtását.

Szele: A csoportbeosztást tudomásul véve közli, hogy írásbeli válasz átnyújtása nem lehetséges, mert egyrészt ilyen kívánság a SZEB részéről nem hangzott el a jegyzék átnyújtása alkalmával, másrészt az árakra vonatkozó SZEB-döntés csak a héten hangzott el, s a rendelkezésre állott kis időben az árak kikeresése és egységesítése nem is történetelt meg. Újból rámutatott arra, hogy nemzetközi piaci, vagy versenyárak nem adhatnak tiszta és egységes elbírálási bázist.

Fejér: A SZEB-nek a vállalatoknál járt megbízottai kérték a vállalatoktól az árakat, ezeket a vállalatok meg is adták. A megadott árak oly exportárak voltak, melyek a nemzetközi piacon a magyar vállalatok által a külföldi, s különösen német versenyben elérhetőek voltak. Mivel a vállalatok ilyen gyűjteménye nagyrészt megsemmisült, a kikeresés igen nehéz feladat. Megkísérlik a WM-nél összeállítani.

Szele: Amennyiben a SZEB-nél a világgiazi árak esetleg megvannak, kéri azoknak rendelkezésre bocsátását, hogy a munka gyorsabb és eredményesebb legyen.

Salasov: A vállalatoktól kapott árak a SZEB részére nem mérvadóak, mert azokat a SZEB-nek a kormánytól kell megkapnia. Egyébként a vállalatok által megadott árakat a kormánynak felül kell vizsgálnia és egységesíteni. A fő szempont az, hogy olyan árak kerüljenek közlésre, amelyekkel a Szovjetunió 1938. évben versenyben vásárolt volna. A SZEB-nél rendelkezésre álló árakat nem adhatja ki. Az árak, amelyek a cégeknél rendelkezésre állanak, átszámítandók orosz határállomásra, illetve kikötőre. Mikor kaphatják meg az árakat?

Szele: A vállalatok képviselőinek hozzászólása után kéri május 24-ének kikötését.

Salasov: A kormány megbízott által adandó, és az árakat tartalmazó válasznak május 23-án de. 1/2 11-re a bizottsághoz be kell érkeznie. Amennyiben a [Szövetség] Ellenőrző Bizottság ezzel a terminussal nem elégedne meg, úgy rendelkezést fognak adni korábbi adatszolgáltatásra.

Szele: Az árak kikeresése és a válasz megadása a megjelölt időpontra meg fog történni. Kötelessége rámutatni arra, hogy a nehéziparnak a gyártáshoz igen sok külföldi eredetű anyagra van szüksége. Az erre vonatkozó előterjesztést a kormány a SZEB gazdasági csoportjánál benyújtotta, kéri a kártérítési bizottságot is, hogy a behozatalt a saját hatáskörében is segítse elő. Amennyiben a külföldi anyagok behozatala késne, úgy a gyártás megakad és a jóvátétel teljesítése is veszélyeztetve van. Áll ez különösen a kocszra, de a többi anyagnál is súlyos a helyzet.

Salasov: A kártérítési bizottságot a nyersanyag-kérdések nem érdeklik, az teljesen a magyar kormány belső ügye.

A megadandó válaszok a következő elosztásban szerepeljenek:

Egy válasz adandó	a hengerelt árura, csőre és lemezre,
- " -	a huzalra és szegre,
- " -	a sínekre és kapcsolószerkekre,
- " -	a kerékabroncsokra és tengelyekre, kerékpárookra,
- " -	a vasúti váltókra.

A válaszokon belül minden tételre külön adandók meg az árak.

Szele: Árak tekintetében igen nagy eltérések vannak egyes részletezett gyártmányfajtáknál. Pl. nem adható ár együttesen a finom- és a durvalemezre, a vastag hengerelt árura és szalagacélra, azon kívül még minőségként is változik az ár, és nem tudhatjuk, hogy a további években milyen anyagot fognak részletezni. Ha átlagárakat adunk, úgy az ármegeadás lesz helytelen, s esetleg kifogás tárgyát fogja képezni.

Salasov: Az áraknak részletezését nem fogadhatja el, mert a munkát elhúzná, s újból hangsúlyozza, hogy itt nem egy kereskedelmi ügyletről van szó, hanem egy kötelezettség teljesítéséről, melyre a magyar állam kötelezve van. Tehát csak csoport-árak adhatók a következő csoportosítás szerint:

Külön ár 1) hengerelt árura, 2) csővekre, 3) lemezekre, vastagságra való tekintet nélkül, 4) sínekre kapcsolószerkekkel együtt, 5) kerékabroncsokra, 6) tengelyekre és hajtórudakra, valamint kerékpárookra.

Szele: Az áraknak ily módon való megadása az ipari gyakorlattól teljesen eltér. Ismételten hangsúlyozza, hogy ez igen nagy eltéréseket fog adni az áruk mennyiségének szabályozásánál, annál inkább, mert az áruk részletezése, különösen a további évekre nem ismeretes. Mivel ez nagyobb horderejű kérdés, ami az adott meghatalmazás kereteit felülmúlja, a válasz csak ideiglenes lehet, a végleges állásfoglalásnak a minisztertanács, illetve a kormány részéről kell megtörténnie, ezért ezt az ügyet előterjeszti minisztertanácsi döntésre.

Salasov: Ezt tudomásul veszi ugyan, de újból hangsúlyozza, hogy nem kereskedelmi ügyletkötésről van szó, hanem egy állam szerződéses kötelezettségéről.

Érdeklődik a már kiadott rendelés visszaigazolásáról, amelyet még nem kaptak meg, továbbá arról, hogy a gyártás megindult-e?

Szele: A gyártás már megindult, s hamarosan átvételnek is kell történnie, ezért kéri megfelelő átvételi közegek kirendelését a gyárakhoz. A visszaigazolás még nem történt meg, mert az első alkalom még szervezési munkát is kívánt, s a végrehajtással megbízott IKART-nak megfelelő személyzetet is be kellett állítania. Az igazolás meg fog egy-két napon belül történni.

Tisztázás szükséges a kiadott rendelés három tételénél, amely anyag gyártása nem lehetséges a vállalatoknál.

Salasov: A három tételre a választ azonnal megadta, azonban a megrendelés-igazolásban a három tételre vonatkozólag ki kell külön térni, a kártérítési osztály a visszaigazolást nem fogja csinálni. Jelentést kért mely gyárakban mikorra mennyi anyag fog átvételre készen állni, hogy átvételekről gondoskodják. Jelentendő továbbá, hogy mikorra kell majd szállítóeszköz, hogy arról gondoskodhassanak.

Legközelebbi ülés május 23-án de. 1/2 11 órakor, amikor fent említett írásbeli igazolások az ár megadásával benyújtandók.

Jelzet: MOL XIX-J-1-b. Külügyminisztérium Fegyverszüneti Osztály. - Géppel írt tisztázati aláírás és keltezés nélkül.

b.

Pokorny Hermann jóvátételi kormánybiztos feljegyzése a SZEB Kártérítési Osztályán tartott megbeszélésről

1945. május 23.

Feljegyzés

Az 1945. május 23-án 19h-20h45 percig a Szovjet Kártérítési Osztályán lezajlott megbeszélésről

Jelen voltak: Zorin vörgy., és egész törzse,
Pokorny altbgy. és az 5 csoport vezetői (Forbáth, Rostássy, Tóth, Szele, Újházy).

Zorin vörgy. megnyitotta az ülést azzal, hogy a két és fél napos tárgyalás tanulságait akarja előadni.

Ami az árukra vonatkozik, a tárgyalások kedvezően haladnak, ami viszont az árakat és a határidőt illeti, ugyanezt nem lehet állítani, sőt azt lehet mondani, hogy magyar részről az eljárás nem helyes és nem elfogadható.

Nevezetesen a következőket tette kifogás tárgyává:

- 1) A komplikált kalkulációk késleltetik a tárgyalásokat.
- 2) Az értékelés pengőben és az átszámítás dollárban nem helyes.
- 3) Az előadók nincsenek kellően előkészítve arra, hogy azonnal válaszolni tudjanak.
- 4) Nincsenek írásbeli előterjesztések, a kormány készsége ismeretlen, ami az árakat, az összegeket és határidőt illeti.

Azért kategorikus utasításokat adott, hogy a magyar kormány és Sztahurszkij altbgy. közötti megállapodások a fegyverszüneti egyezmény betartása körül be legyenek tartva [!].

Nevezetesen:

A mostani tárgyalásoknak nincsen semmi köze a kereskedelmi értelemben vett adás-vételhez. Arról van szó, hogy az SSSR kártérítési követeléseit ki kell elégíteni. Azért kereskedelmi elvek alkalmazása itt helytelen. Azt mindenkinek meg kell értenie, és e szerint kell a kormánynak és megbízottainak cselekedni és válaszokat adni.

Már kimondta egyszer, hogy az árak alatt a nemzetközi (világpiaci) árak, amerikai dollárban, az 1938-as év szerint alkalmazandók (+ 10, ill. 15%).

Ha Magyarországon nem is voltak világpiaci árak, azért még sem lehet a kalkulációnál belföldi árakat alapul venni. Pláne nem szabad azzal a tárgyalásokat és a határidők megállapítását késleltetni.

Lehetetlen olyan árakat elfogadni, amelyek 2, illetve 3x nagyobbak, mint a világpiaci árak.

A megbeszéléseknél a világpiaci árakhoz kell alkalmazkodni, és arra is hivatkozni, hogy melyik forrásból valók.

Csak ilyen eljárások mellett lehet a tárgyalásokat rövid idő alatt befejezni, mert ehhez nem kell hosszadalmas kalkulációkat csinálni. Az SSSR teljesen tisztában van az 1938-as árakkal. Ha a szakértők nagyon magas árakat mondanak be, akkor azokat azonnal ellenőrizhetjük. A 12. pont szerint kell a világpiaci árakon szállítani. Az elszámolás a cégek és a magyar kormány között tisztán magyar belügy, ami őket nem érdekli. Azzal nem akart a tárgyalásoknál foglalkozni. Az árujegyzék az SSSR kormányának akaratából jött létre, azt nem lehet megváltoztatni. Ha mégis egyes cikkek pótlásáról lenne szó, akkor megfelelő csereanyagot az üzemből, vagy gépberendezésből fel kell ajánlani.

A mostani tárgyalásokat május 30-ig be kell fejezni, úgy hogy június 1-én az egyezmény és a szállítási szerződés 3 melléklete aláírásra kerülhessen.

(Zorin vörgy. mutatja a 3 melléklet úrlapját.)

1-ső melléklet: Ugyanazzal a beosztással, mint a május 14-én átadott jegyzék, melyben az összes, a 6 év alatt szállítandó tételek a határidővel és az árukkal fel vannak tüntetve, és ahol 200 millió amerikai dollár szerepel, mint végösszeg

[2-ik] Ugyanaz, mint az 1., de évenként a 6 évre felosztva.

3-ik melléklet: Az első évben, tehát 1946. január 20-ig szállítandó jövátétel, árura, határidőre és árra tagozva.

*

Ezután ehhez a tárgyhoz a *szovjet I. csoport vezetője* szólott hozzá. Kifogásolta, hogy az árak nincsenek reálisan megállapítva, gyakran 10-szeresen magasabb árak vannak megállapítva. Előfordult, hogy egy gépért egyik napon 414 000, és következő napon már csak 140 000 dollárt mondtak be.

Forbáth erre azt válaszolta, hogy az utóbbi esetben csak tévedésről lehetett szó. Továbbá azt is mondja, hogy gyárberendezéseknél világpiaci árat mondani gyakran lehetetlen, így pl. az Alkaloída gyár példa nélkül áll az egész világon.

Zorin vörgy. mosolyogva azt felelte, hogy abban az egy esetben még lehet egy kivezető utat találni, amikor az ember hasonló berendezéseket vesz alapul. Ha egyébként valamilyen gyárberendezésnek a magyar szakértők az árát nem tudnák megállapítani, akkor forduljanak a szovjet társukhoz, mert ezeknek már sikerült a megszerzett adatokból a reális árat megállapítani.

Újházy felszólalására *Zorin vörgy.* azt felelte, hogy a mezőgazdasági termékekre nézve is ki kell tölteni mind a három mellékletet, és csak a részletekre nézve fognak minden évben, 2 hónappal az év vége előtt, tárgyalni. - Ami a börtételt illeti, a következő tárgyaláshoz a Közellátásügyi Minisztérium egy szakértője is elhozandó.

A végén *Zorin vörgy.* újból figyelmezteti a csoportvezetőket, hogy a további tárgyalásoknál a kereskedelmi módszereket teljesen el kell vetni, és ahogy már mondta, arra az álláspontra kell helyezkedni, hogy a magyar kormány csak kártérítési kötelességének világpiaci árak mellett tesz eleget. Annak a reményének ad kifejezést, hogy ezeknek az elveknek a betartása mellett a további tárgyalások gyorsan és simán fognak lebonyolódni. Ha a tárgyalások szombatig, illetve vasárnapig tervszerűen haladnak, akkor a hétfői napot belső tanácskozásokra bocsátja rendelkezésünkre.

Budapest, 1945. május 23.

Pokorny s. k.

Jelzet: MOL XIX-A-58. Fegyverszüneti Tárcaközi Bizottság iratai. - Géppel írt másolat.

c.

Tóth Béla műszaki tanácsos jelentése a hajók szállítását egyeztető III. szovjet-magyar tárgyalócsoport harmadik napi tárgyalásáról

1945. május 24.

Magyar iparügyi minisztérium

Feljegyzés

a fegyverszüneti szerződés 12-ik pontja értelmében teljesítendő, 3-ik csoportba sorolt jövátételi szállítások tárgyában folyó évi május hó 24-én a Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottság Kártérítési Osztályán tartott értekezletről

Az ülés megnyitása után Bezrukov alezredes közölte, hogy a csoportba tartozó berendezések szállításával kapcsolatban következő 3 pontba tartozó kérdésre kell választ adni:

1) Meg kell adni az egységárakat az 1938. évben érvényes dollár-árban.

2) Meg kell adni a szállítási határidőket, hogy mikor mennyit fogunk leszállítani. Az idén teljesítendő jövátételi szállítások végső határideje nem lehet hosszabb, mint 1946. január 20., kivéve a hajókat, melyekre a szállítási határidő végső időpontja 1945. december hó 10. A szállítási határidők következmények terhe mellett betartandók. Amennyiben valamely berendezés nem lenne leszállítható a kívánt végső határidőre, úgy a magyar kormány ezen berendezések helyett ugyanezen végső határidő mellett más, ugyanilyen értékű berendezés szállítását vállalhatja, amely azonban előre bejelentendő.

3) Közölni kell azt, hogy a magyar kormány tud-e a kívánt mennyiségen felül is szállítani berendezéseket, és mennyit.

A 14. pontban felsorolt portálдарuk megadott jegyzékáiraival kapcsolatban Bezrukov alezredes közölte, hogy azok kb. 25 000 dollárért kaphatók az amerikai piacon. A bemutatott kalkulációink eredményei nem győzték meg arról, hogy azok reális eredményekből adódtak.

Közben megjelent az orosz bizottság egy tagja, aki ez ideig a tárgyalásokon részt nem vett, és közölte, hogy a Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottság Kártérítési Osztályát a magyar kalkulációk nem érdeklik, és alapul a nemzetközi versenyárakat kell tekintetbe venni, amelyek minden egyéb más költségtől mentesek. Közölte továbbá, hogy amennyiben a magyar kormány által megadott egységárak nem lesznek a nemzetközi egységárakhoz igen közelfekvőek, úgy az árak tekintetében további megbeszéléseket nem hajlandók tartani, és ők fogják közölni azokat az árakat, amelyeken a magyar kormány köteles az érintett jótéteti szállításokat teljesíteni. Ismételt felhívta a kormány figyelmét, hogy ezen szempontoz feltétlenül igazodjék, és a csoportba tartozó jótéteti szállításokra vonatkozóan május hó 25-én du. 2 órára garancialevele[kejt] adjon át, amelyek tartalmazzák a Bezrukov alezredes által közölt 3 pontra vonatkozó válaszokat. A feltett kérdésre közölte, hogy további határidőt a válaszra vonatkozóan nem adhatnak. Az összehasonlító árak tekintetében ismételt feltett kérdésre közölte, hogy a speciálisan magyar szempontokra épített Duna-tengerjárók és folyami hajók árainál is lehet összehasonlító bázist találni, amint ezt az orosz szakértők már megvizsgálták. Itt sem hajlandók tekintetbe venni azt a tény, hogy ezek a világon az első [ilyen jellegű] megépített hajók, és nemzetközi áruk nem alakulhattak ki.

Az orosz uraknak azt válaszoltam, hogy a magyar kormány kész a jótéteti szállításoknak a vállalt kötelezettségek értelmében eleget tenni, és tőle telhetőleg mindent elkövetni, hogy úgy ár tekintetében, mint a szállítások határideje tekintetében a Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottság kártérítési osztályának kívánságai szerint járjon el. Azonban közölte[m] azt is, hogy a szállítási határidő tekintetében olyan gátló körülmények is vannak, amelyek nem a magyar ipartól függnnek, mint például a tengerjáró hajók motorjai, amelyeket tudvalevően jelenleg legyártani nem tudunk, és amelyeket valószínűleg a Skoda-gyárból kell beszerezni. A Skoda-gyár szállítási terminusát a magyar kormány nem írhatja elő. Éppen ezért e tekintetben a felelősséget nem vállalhatja.

Bezrukov alezredes kijelentette, hogy minden kérdésben a magyar kormány tartozik eljárni, és minden felelősség a magyar kormányt terheli. Arra a kérdésre pedig, hogy a Fegyverszüneti Ellenőrző Bizottság nem adhatja-e oly értelmű utasítást, hogy a Skoda-gyár köteles legyen november 15-ig a nála megrendelt gépeket leszállítani, a válasz tagadó volt.

Budapest, 1945. május hó 25-én.

Tóth Béla s. k.

miniszteri műszaki tanácsos

Jelzet: MOL XIX-F-1-II. Iparügyi Minisztérium. Takács Ferenc miniszter iratai. - Géppel írt tisztázat másolata. Az első oldalon a jobb felső sarokban a következő bélyegzőlenyomat olvasható: „Miniszternek bemutatott”.

d.

Újházy László miniszteri titkár jelentése a mezőgazdasági termékek szállítását egyeztető V., VI. és VII. szovjet-magyar tárgyalócsoport ötödik napi tárgyalásáról

1945. május 26.

Ötödik összefoglaló jelentés

a Fegyverszüneti Egyezmény 12. pontja alapján a Szovjetunió képviselőjével folyó mezőgazdasági kártérítési tárgyalás folyó hó 26-án tartott ötödik napjáról

Tisztelettel jelentem az alábbiakat:

A tárgyalás a talpbőrszállítás kérdésével kezdődött. A közellátásügyi miniszter kiküldöttje ismét utalt a már két nappal ezelőtt felsorolt nehézségekre, és kérte a gyárak és borkészletek felszabadítását, valamint a gyárak részére az oroszok által történő vásárlások beszüntetését. A Szovjetunió képviselője írásbeli adatokat kért, és közölte, hogy a helyettesítésül felkínált kis prémekeket nem fogadhatja el, nemes prémekekkel pedig csak jelentéktelen mennyiségekkel rendelkezvén, ragaszkodott a talpbőr szállításához. Tisztázást nyert, hogy talpbőr alatt az ú. n. lábas bőr értendő. Ezek után a közellátásügyi miniszter képviselője tudomásul vette, hogy hat év alatt 2000 tonna lábas bőrt kell szállítanunk. Megegyezés történt az évenként szállítandó mennyiségi részletek tekintetében is. A Szovjetunió képviselője javaslatot kért a bőrarra nézve is. Mivel a Közellátásügyi Minisztérium bőr-adatait nem rendelkezett, ismertettük az általunk felkutatott londoni és bostoni 1938-as bőrárjegyzékeket, amelyeknek az átlagát a közellátásügyi miniszter kiküldöttje és a Szovjetunió képviselője elszámolási árként - 10%-kal megemelt összegben - elfogadta.

Az árkérdés tárgyalására áttérve átnyújtottuk a [gabonafélékre, magvakra, állatokra és állati termékekre stb. [popup title="vonatkozó" format="Default click" activate="click" close text="A []-be tett kiegészítést a szövegösszefüggés érthetősége kedvéért iktattam be.]] magyar árvajaslátokat, amelyek az 1938. évi magyar exportáraknak (Németország kivételével) devizáról - a New-York-i jegyzés szerint - dollárra történt átszámításával készültek. A Szovjetunió képviselője kijelentette, hogy ezeket az árakat igen magasnak tartja, és hogy a magyar statisztikai kiadványok mennyiségi és értékadatainak egybevetéséből lényegesen alacsonyabb árak adódnak. Amikor ennek a kérdésnek a taglalásába bocsátkoztunk, kiderült, hogy a statisztikai kiadványokban devizapengőben kifejezett exportértékeket a Szovjetunió képviselője nem a helyes 3,42 (felár nélküli), hanem a felárral növelt 5,15-ös kurzuson számította át dollárra. Minden lehető módon igyekeztünk bebizonyítani a Szovjetunió képviselője előtt, hogy az általa alkalmazott átszámítási mód nem helytálló, mert a statisztikai kiadványokban szereplő pengő-összegek az eredeti devizaértékeknek felár nélküli kurzuson történt átszámításával adódtak. Nem lehet tehát azokat a felárral növelt kurzus alapján devizára visszaszámítani, mert akkor természetesen lényegesen kisebb devizaértékek adódnak a valóságosnál. A Szovjetunió képviselője érvelésünket nem fogadta el, és kijelentette, hogy csakis az 5,15-ös kurzust ismerheti el átszámítási alapul. Ezek után közölte a Szovjetunió áradatait, amelyek nemcsak hogy lényegesen alacsonyabbak voltak a magyar árvajaslátoknál, hanem még az általa helytelenül számított magyar exportárakat sem érték el. Amikor ezt kifejezésre juttattuk, és példákkal igazoltuk, kijelentette, hogy a Szovjetunió árvajaslata a Romániával kötött megállapodás áradatait tartalmazza. Ezeket az árakat a magunk részéről nem tudtuk elfogadni, és ragaszkodtunk ahhoz, hogy az előzetes elvi megállapodásnak megfelelően a kereskedelmi könyvekkel igazolt, devizában történt exportkötések New-Yorkon keresztül dollárra átszámított átlagárai fogadassanak el. A Szovjetunió képviselője a leghatározottabban kijelentette, hogy az általa javasolt árakon egyáltalában nem áll módjában változtatni, azokat a maga részéről véglegesnek tekinti, és ezért a kérdés további tárgyalását feleslegesnek tartja. Közölte egyben, hogy az árkérdésben a döntést a Zorin tábornoknál másnap (vasárnap) reggel tartandó ülés fogja kimondani, amelyen a csoportvezetők Pokorny altábornagy vezetése alatt fognak megjelenni.

Az árkérdés tárgyalása során ismételt nyomatékosan rámutattunk arra, hogy annak mikénti eldöntése a magyar mezőgazdaság szempontjából a legsúlyosabb jelentőséggel bír.

Az ülés során tárgyaltuk az egyes áruk 6 év alatt szállítandó összmennyiségeiből az egyes évekre eső részletek kérdését is. A Szovjetunió képviselőinek javaslatával szemben azt kértük - különösen az állatoknál és az állati termékeknél -, hogy a szállítások zöme későbbi évekre tévessék át. A végleges megállapodás - az állatok kivételével, ahol a Szovjetunió képviselője felsorakoztatott érveink hatása alatt végleges állásfoglalását még fenntartotta - létrejött.

A Szovjetunió képviselője a facseteték, dísznövények és virágmagvak szállítására vonatkozó kívánságát adta elő, amelyet kivizsgálás céljából átvettünk.

Budapest, 1945. május 28-án

(dr. Újházy László)

miniszteri titkár

Csatolva: a magyar és orosz részről tett árvajaslátokat tartalmazó kimutatás.

Jelzet: MOL XIX-F-1-ji. Iparügyi Minisztérium. Takács Ferenc miniszter iratai. -Géppel írt tisztázat másolata, Újházy László saját kezű aláírásával. Az első oldalon a jobb felső sarokban a következő bélyegzőlenyomat olvasható: „Miniszternek bemutatott”.

e.

Újházy László miniszteri titkár jelentése a mezőgazdasági termékek szállítását egyeztető V., VI. és VII. szovjet-magyar tárgyalócsoporthatodik napi tárgyalásáról

1945. május 28.

Hatodik összefoglaló jelentés

a Fegyverszüneti Egyezmény 12. pontja alapján a Szovjetunió képviselőjével folyó mezőgazdasági kártérítési tárgyalás folyó hó 28-án tartott ötödik napjáról

Tisztelettel jelentem az alábbiakat:

Mielőtt ennek a tárgyalási napnak az anyagáról beszámolnék, meg kell említenem, hogy az előző napon Zorin tábornok elnöklete alatt az öt csoportmegbízott Pokorny altábornagy vezetésével ülésen vett részt, amelynek tárgya az árkérdések végleges eldöntése volt. Ezen az ülésen ismét rámutattam arra, hogy a Szovjetunióval kötött megállapodásában alkalmazott árak nem lehetnek irányadók a Magyarország által teljesítendő kártérítések elszámolásánál. Ismét megkísérletem az általunk kidolgozott 1938-as magyar exportárakat tárgyalási alapul elfogadtatni, és amikor láttam, hogy ez teljesen lehetetlen, 15-20%-ig terjedő mértékben emelni kértem a román árakat. Ez a javaslat sem talált elfogadásra, úgy hogy végül minimális korrekciókkal a román árakat, mint megmászhatatlan árakat tudomásul kellett vennem.

A folyó hó 28-án megtartott mezőgazdasági bizottsági ülésen, visszatérve az árkérdésre, a Szovjetunió képviselője, Andrejev alezredes az általam aláírt árkérdélevényt kérte bemutatni. Közöltem, hogy ezt még nem állott módomban elkészíteni, és egyúttal a rend kedvéért megjegyeztem, hogy az előző nap velem közölt árakat természetesen alapárként értelmezem, amelyekhez a Fegyverszüneti Egyezmény 12. pontja értelmében 10% hozzászámítható. Andrejev alezredes ezzel szemben leszögezte, hogy az előző napon közölt árakban a 10% már benne foglaltatik. A kérdés végleges elintézése függőben maradt.

Áttérve az állatokból évenként szállítandó mennyiségi részletek kérdésének tárgyalására, előadtuk javaslatainkat, amelyekben az állatszállítások zömét a későbbi évekre kívántuk áthelyezni. Hosszas tárgyalás után sikerült némi eredményt elérnünk az eredeti orosz javaslatához képest, de ezt még mindig nem tartottuk kielégítőnek. Így a Szovjetunió képviselője által véglegesként közölt beosztás egyoldalú döntés volt.

A minőségi követelményekre adott válaszainkat (búza, lóhere-, lucerna- és konyhakerti magvak és sertés) átnyújtottuk, és fontosabb vonatkozásaiban előszóval is kifejtettük. Andrejev alezredes közölte, hogy kívánságainkat az orosz szakértőkkel megvizsgálattja, és a választ írásban fogja átadni. Már most is kijelentheti azonban, hogy például a búzával szemben támasztott minőségi követelmények módosítására irányuló javaslatunkat előreláthatólag elfogadják, kivéve a maximális nedvességtartalmat, amelyet az általunk kért 16% helyett 14-ről legfeljebb 14,5 %-ra hajlandók felemelni.

Közölte Andrejev alezredes, hogy Budapesten a „Magyarországi Szállítások Hivatalát” kívánják felállítani, amellyel kapcsolatban a szállításra kerülő áruk minőségét vizsgáló laboratóriumok is megszervezésre kerülnek. Azt is közölte, hogy a minőségi kérdésekről, és a vizsgálatok lefolytatásának módjáról később a szakértők bevonásával még alkalmunk lesz beszélni. Nem kívánják ezt a kérdést a megállapodással véglegesen elintézettnek tekinteni.

Andrejev alezredes közölte, hogy a kerti magvak első évi mennyiségét nem áll módjában 400 tonnáról 250 tonnára leszállítani.

Andrejev alezredes - tekintettel arra, hogy árucsoportokban az ipari részen hiányok mutatkoznak - kérte, tegyük vizsgálat tárgyává, hogy milyen egyéb mezőgazdasági termékeket tudnánk ezek helyettesítésére felajánlani. Közöltük, hogy a kérdést megvizsgáljuk. Ezzel az ülés befejezést nyert.

*

Az árakhoz hozzászámítandó 10%, valamint az állatokból az egyes években szállítandó mennyiségek kérdését, tekintettel azok súlyos közgazdasági jelentőségére, a folyó évi május 29-én tartott minisztertanács elé terjesztettük. Mivel a minisztertanács úgy döntött, hogy a már említett vasárnapi ülésen velünk közölt, és az idecsatolt kimutatásban felsorolt árak olyan értelmezését, miszerint azok a plusz 10%-ot már magukban foglalják, nemkülönben, hogy az oroszok által végleges formában közölt évenkénti állatszálítási részleteket elfogadhatjuk, folyó hó 29-én délután ilyen értelmű írásbeli nyilatkozatunkat eljuttattuk Andrejev alezredeshez.

Budapest, 1945. május 29.

Újházy László
miniszteri titkár

- Csatolva: 1) Az elszámolási árak jegyzéke.
2) Az évenként szállítandó mennyiségek jegyzéke.
3) Az első évi szállítások havonkénti beosztása.

Jelzet: MOL XIX-F-1-ji. Iparügyi Minisztérium. Takács Ferenc miniszter iratai. - Géppel írt tisztázat másolata, Újházy László saját kezű aláírásával. Az első oldalon a cím felett a következő bélyegzőlenyomat olvasható: „Miniszternek bemutatott”.

3.

3. Magyar tiltakozás egyes gyárak leszerelése, anyag- és árukészleteik Szovjetunióba szállítása ellen

a.

A külügyminiszter tiltakozása a Szövetséges Ellenőrző Bizottságnál egyes gyárak leszerelése és anyagkészleteinek elszállítása ellen

1945. május 25.

Külügyminisztérium

Szövetséges Ellenőrző Bizottságnak

Budapest

Szóbeli jegyzék

A folyó hó 14-én átnyújtott jóvátételi végleges jegyzék kötelezi a magyar kormányt, hogy gyárainak berendezését és gépeit szerelje le és szolgáltatssa ki a Szovjetunióknak fizetendő jóvátételi kötelezettség fejében. Azonban több olyan magyar gyárberendezés leszerelése történt meg, amelyek nem szerepelnek az előbb említett jóvátételi jegyzékben. A magyar kormány ez ideig a mellékelt jegyzéken szereplő gyárak leszereléséről értesült.

Tisztelettel kéri a Szövetséges Ellenőrző Bizottságot, hogy amennyiben az eredeti magyar kérésnek nem tehet eleget, azaz a gépeket nem küldhetné vissza, úgy legalább ezen gyárak ellenértékéből a jóvátételi követelések első évben teljesítendő jóvátételi értékét [!] beszámítani szíveskedjék.

Tekintettel arra, hogy orosz részről az a kérés nyilvánult meg, hogy a jóvátételi tárgyalások folyó hó 26-ig befejeződjenek, tisztelettel kéri a magyar kormányt, hogy a Szövetséges Ellenőrző Bizottság nézetét vele a fenti kérésre vonatkozólag sürgősen közölni szíveskedjék, abból a célból, hogy a magyar kormány utasítsa megbízottait, hogy a fenti gyárakra vonatkozó árkalkulációit a tárgyalásokra előkészítsék.

Budapest, 1945. május hó 25-én.

[Melléklet a 116/F. B. -1945. számhoz]

Azon vállalatok jegyzéke, melyeket az orosz katonai hatóságok teljesen, vagy részben leszereltek, és gépi berendezésüket elszállították, amelyek a jóvátételi listán nem szerepelnek

1.	Felten és Guillaume Kábel-, Sodrony- és Sodronykötélgár Rt.	Budapest, XI. Budafoki út 60.
2.	Praecisiós Szerszám- és Gépgyár Rt.	Budapest, X. Kápolna út 27.
3.	Budapesti Szerszámárugyár Rt.	Budapest, IX. Kőbányai út 57.
4.	Kemény Antal Szerszám- és Szerszámgépgyár Rt.	Budapest, Liget u. 22.
5.	Fémáru-, Fegyver- és Gépgyár Rt.	Budapest, IX. Soroksári út 158. és XII. Csaba u. 1.
6.	Egyesült Izzólámpa és Villamossági Rt.	Újpest, Váci út 77.
7.	Magyar Optikai Művek Rt.	Budapest, XIII. Csórsz u. 35/43.
8.	Magyar Siemens Schuckert Villamossági Rt.	Budapest, X. Gyömrői út 128.
9.	AEG Magyar Villamossági Rt.	Budapest, XIII. Tűzér u. 37/39.
10.	Ganz és Társa Rt. budapesti vállalat	Budafokon elhelyezett gépei.
11.	Magyar Finommechanikai Művek Rt.	Albertfalva
12.	Nitrokémia Ipartelepek	Fűzfő
13.	Dunai Repülőgépgyár Rt.	Budapest, Horthy-telep
14.	Gép- és Csavargyár, Schaub és Tsa Kft.	Budapest, V. Károly király út 25. (monori gyártelepen elhelyezett gépei)
15.	Szalay István Rt.	Budapest, V. Váci út 48/a-b.
16.	Magyar Vigogne Fonó Rt.	Budapest, Madách Imre út 9. és Budafok, Török út 16.
17.	Fémárugyár (azelőtt Gira és Becsei)	Pestszenterzsébet

18.	Ferrotechnikai Különleges Gépek Gyára (Eötvös Vilmos)	Budapest, VII. Csengery u. 28. (részben)
19.	Goldberger Sám. és Fiai Textilművek	Budapest, III. Lajos u. 138.
20.	Guttman és Fekete Harisnyagyár	Budapest, II. Vihar u. 12/d.
21.	Szabó Lajos Szerszám- és Szerszámgyár	Budapest, X. Bánya u. 1. (teljesen)
22.	Bartha Motor- és Gépgyár	Budapest, III. Bécsi út 96/a. (részben)
23.	Neuschloss-Lichtig Faipari Rt.	Albertfalva
24.	Lugossy Testvérek Krolupper Művei	Budapest, X. Monori út 1/3.
25.	Hoffmann Testvérek Praecisiós Mechanikai Gépüzem	Budapest, V. Wahrmann u. 33. (egész)
26.	Stadler Mihály Sodronyszövet-, Fonál- és Vasárugyár Rt.	Budapest, XIII. Szent László út 60/64. (részben)
27.	Helmich Dezső Villamossági és Gépgyár	Újpest, Széchenyi tér 2. (részben)
28.	Latinák Jenő Gép-, Szerszám- és Kovácsológár Rt.	Budapest, X. Monori út 2/4. (részben)
29.	Cipőtermelő Kft.	Budapest
30.	Bedő Ottó Gépészmérnök Gépgyára	Budapest
31.	Stadler Mihály Sodronyszövet, Fonál- és Vasárú Rt.	Budapest
32.	Dr. Helvey Tivadar Vegyészeti Gyár	Budapest
33.	Dr. Dorogi Gumigyár	Budapest
34.	Hungária Hírlapnyomda Rt.	Budapest
35.	Egyesült Gép- és Fémárugyár Rt.	Budapest
36.	Ulrich B.	Budapest
37.	Laub Elektromosgyár	Budapest
38.	Nits Sándor Szőrmekészítő és Festőgyár	Budapest
39.	Budapesti Búzakeményítő- és Csirizgyár	Budapest
40.	Astra Kábel- és Gumiárugyár Rt.	Budapest
41.	Kft. Acél- és Vasárú gyártására	Budapest
42.	Szolyva Falepárló Rt.	Budapest
43.	Budapesti Facsavargyár	Budapest

Jelzet: MOL XIX-A-58. Fegyverszüneti Tárcaközi Bizottság iratai. - Géppel írt, aláírás nélküli fogalmazvány indigós másodlata.

A magyar külügyminiszter tiltakozása a Szövetséges Ellenőrző Bizottságnál az üzemek leszerelése, a gyárak anyagkészleteinek elszállítása és a frontparancsnokok megrendelése ellen

1945. május 28.

Külügyminisztérium

119/F. B.
1945.

Szöbéli jegyzék

Az Ideiglenes Magyar Nemzeti Kormány tisztelettel felhívja a Szövetséges Ellenőrző Bizottság figyelmét az alábbiakra:

- 1) A felszabadító Vörös Hadsereg alakulatai azon gyárüzemekből, amelyeknek gépi berendezését teljesen leszerelték, még ezen felül az ott fellelhető nyersanyagot és árukészletet is elvitték.
- 2) Azokból az ipari üzemekből, amelyeknek gépi berendezését a szovjet katonai alakulatok vagy érintetlenül hagyták, vagy csak részben szerelték le, ugyancsak elszállították a nyersanyag- és árukészleteket.
- 3) Végül azon üzemek, amelyek a felszabadító Vörös Hadsereg katonai alakulatai által eszközölt megrendeléseket gyártották ki, erre a célra teljes mértékben vagy túlnyomó részben a náluk fellelhető nyersanyagkészleteket használták fel. A szovjet katonai alakulatok ezen gyári üzemeknek pusztán munkabér-kiadásait térítették meg, a felhasznált anyagok elszámolására vonatkozólag semminemű intézkedés nem történt.

Az Ideiglenes Magyar Nemzeti Kormány a második pontban érintett legjelentősebb ipari üzemek jegyzékét csatoltan tisztelettel megküldi, azzal a megjegyzéssel, hogy ez a jegyzék még további kiegészítésre szorul. Az első pontban foglalt gyárüzemek jegyzéke a 116. sz. jegyzék mellékletével azonos.

A fent előadottakra vonatkozóan az Ideiglenes Magyar Nemzeti Kormány tisztelettel kéri a Szövetséges Ellenőrző Bizottságot, hogy hozzájárulni szíveskedjék ahhoz, miszerint az említett nyersanyag- és árukészletek megfelelő felértékelés alapján Magyarország jóvátételi szolgáltatásai közé számítassanak be.

Budapest, 1945. május hó 28-án.

Melléklet a 119/F. B. -1945. számhoz

A szovjet katonai alakulatok által érintetlenül hagyott, vagy csak részben leszerelt azon ipari üzemek jegyzéke, amelyeknek nyersanyag- és árukészletét a felszabadító Vörös Hadsereg alakulatai elszállították.

1) Vasgerendákat Árusító Rt.	Budapest
2) Hoffher-Schranz Rt. mezőgazdasági gépek, vetőgépek, ekék	Budapest
3) Budapesti Facsavargár	Budapest
4) Budapest-Salgótarján Gépgyár Rt.	Budapest
5) Graepel Hugó Rt.	Budapest
6) Fischer Lajos Precíziós Mechanikai Üzem	Budapest
7) Kábel Gyár Rt.	Budapest
8) Láncki László mérnök gépjavító üzeme	
9) Magyar Fémlemezipar Rt.	Budapest
10) Magyar Waggon- és Gépgyár Rt.	Győr
11) Oeti Antal Gépgyár és Vasöntöde Rt.	Budapest
12) Szerszámgyépgyár Rt.	Budapest
13) Weiss Manfréd Acél- és Fémművei Rt.	Csepel
14) Friedrich Siemens Művek	Budapest
15) Diósgyőri MÁVAG	Győr
16) „Larix” Faforgalmi és Faipari Rt.	Jászládány
17) Neményi [Testvérek] Papírgyár Rt.	Pesterzsébet
18) Budapesti papír-nagykereskedők - általában	Budapest
19) Franck Kávészerművek Rt.	Budapest
20) [popup title="Laub [Lipót] Elektromosgyár" format="Default click" activate="click" close text="Bp. XIII. ker. Klapka u. 3."]	
21) Dósgyőri Papírgyár	Győr
22) Budafoki Zománcédenygyár	Budafok
23) Hoffmann Testvérek Precíziós Mechanikai Gép- és Szerszámüzeme	Bp. Wahrman u.
24) Hárs Károly Ecetgyára	Szekszárd
25) Kaposy Sándor Rum- és Likörgyár	Szekszárd
26) Magyar Zománcmű és Fémárugyár	Bonyhád
27) Danuvia Fegyvergyár és Gépgyár	Budafokon elhelyezett gépe
28) Szabó és Mátéffy Villamossági Rt.	Budapest-Kőbánya
29) Budapest Székesfővárosi Gázművek	óbudai telep
30) [popup title="Goldberger Sám. [F.] és Fiai Rt. Textilgyár" format="Default click" activate="click" close text="Bp. Arany János u. 32, illetve XI. ker. Budafoki út 113."]	
31) Kistext Textilgyár Rt.	Kispest

- 32)Magyar Pamutipar Rt. Óbuda, Újpest
 33)Ganz és Társa Villamossági- Gép- Waggon- és [Hajó]gyár Rt. Budapest
 34)Reich Adolf és Fiai Paszományárugár Budapest
 35)Selyem- és Gyapjúárugár Rt. Budapest
 36)Szűcs- és Gyapjúárugár
 37)Neményi Testvérek Papírárugár

Jelzet: MOL XIX-A-58. Fegyverszüneti Tárcaközi Bizottság iratai. - Géppel írt, aláírás nélküli fogalmazvány indigós másodlata.

c.

**A Magyar Nemzeti Bankban készült ideiglenes összesítés a Vörös Hadsereg által az iparvállalatoktól a jóvátételen kívül elvitt javakról
 1945. szeptember**

Az oroszok által az iparvállalatoktól a jóvátételen kívül elvitt javak*)

Ezer pengőben,

1943. végi árak mellett

I. Gépek:

Erőgépek	5 886		
Szerszámgépek	2 964		
Egyéb gépek	<u>6 969</u>	<u>15 819</u>	(6,0%)

II. Egyéb ipari berendezési és felszerelési tárgyak:

Üzemi felszerelés, műszerek, szerszámok	14 300		
Szállítóeszközök	2 716		
Egyéb gyári berendezés	<u>86</u>	<u>17 102</u>	(6,6%)

III. Ipari anyagok és áruk

Ipari nyers- és üzemanyagok	61 326		
Félkész áruk	17 517		
Kész iparcikkek	<u>79 630</u>	<u>158 473</u>	(60,6%)
Ipar összesen		191 394	(73,2%)

IV. Mezőgazdasági cikkek

Termények	1 858		
Élő állatok	63		
Élelmiszerek	<u>445</u>	<u>2 366</u>	(0,9%)

V. Egyéb javak: 67 720 (25,9%)

Elvitt javak értéke összesen: 261 480 (100%)

Dr. Rieger

*) A GYOSZ által korábban elindított adatgyűjtés augusztus végéig beérkezett anyagát a [Magyar Nemzeti Bank] K[özgazdasági] T[anulmányi és] S[tatisztikai] Osztály megszerezte és bizalmasan feldolgozta. Az eredmények ideiglenes jellegűek, mivel a cca. 500 felszólított vállalat közül csak 340 szolgáltatott adatot, és ezek közt is egyesek nem tüntették fel az elvitt tárgyak értékét. - Ha az itt kapott végösszeget a hiányzó adatok fejében durva becslés alapján arányosan felemeljük, és az így kapott 1943. végi árakat (390 millió) az illető évek végén érvényben volt ipari nagykereskedelmi árindexek alapján 1938. évi árakra átszámítjuk, 142 millió pengős végösszeget kapunk, ami megfelel 28 millió dollárnak.

Jelzet: MOL XXIX-L-1-d. Magyar Nemzeti Bank. Elnöki osztály iratai. - Géppel írt tisztázat indigós másodlata. A számadatok összesítése alatt kézzel, tintával írt szignó olvasható: „Dr. Rieger”.

4.

4. A tárgyalások lezárása és utólagos értékelése

a.

A magyar kormány memoranduma a Szövetséges Ellenőrző Bizottsághoz

1945. június 14.

129/FB
1945.

Szövetséges Ellenőrző Bizottságnak

Budapest

Aide memoire

1) Az Ideiglenes Magyar Nemzeti Kormány [a] Sztahurszkij altábornagy úr által május hó 14-én átnyújtott, és a jóvátételi szállítások teljes mennyiségére vonatkozó jegyzékre május 18-án a magyar miniszterelnök úr által átadott szóbeli jegyzékben válaszolt. Ebben a jegyzékben felhívta a Szövetséges Ellenőrző Bizottság figyelmét a következő pontokra:

- a) A Vörös Hadsereg szervei gyárakat és ipari berendezéseket szerelnek le. Kérte az elszállított javak visszaszállítását, és esetleg, ha ez nem lehetséges, értéküknek a jóvátételbe való beszámítását.
- b) A május 14-én átnyújtott lista olyan gyárberendezések szállítását is előírja, amely bizonyos magyar iparágak teljesítőképességét egészen megbénítja.
- c) A szovjet-orosz jóvátételi jegyzék átadásakor a magyar kormány nem ismerte a Csehszlovákiával és Jugoszláviával fennálló jóvátételi követeléseket.
- d) A magyar kormány kérte, hogy a világgiazi ár helyett a belső magyar árak vétessenek alapul a jóvátételi tárgyalásoknál.
- e) A jóvátétel fejében kívánt gyárberendezések olyan gyárakat is sújtanak, amelyek éppen a jóvátételi szállításokkal vannak elfoglalva.
- f) A jóvátétel teljesítéséhez szükséges, hogy Magyarország bizonyos anyagokat és munkaeszközöket külföldről importálhasson.

2) A magyar kormány folyó hó [május] 26-án jegyzéket küldött át Sztahurszkij altábornagy úrhoz, amelyben kérte, hogy a leszerelt, de a jóvátételi listán nem szereplő gyárak és gyári berendezések a jóvátételi összegbe beszámíttassanak, amennyiben a Vörös Hadsereg nem szolgáltatná vissza.

3) Folyó hó [május] 29-én jegyzéket küldött a magyar kormány Sztahurszkij altábornagynak, kérve, hogy a leszerelt gyárakból elvitt, valamint a Vörös Hadsereg által feldolgozott anyagkészletek értéke a jóvátételben ugyancsak szerepeljen.

A magyar kormány a fenti jegyzékre a mai napig választ nem kapott, holott ezeknek a kérdéseknek a megoldása alapján befolyásolhatja a magyar gazdasági életet, és ezzel egyúttal a jóvátételi követelések teljesítését. A magyar kormány azonban nem titkolhatja el, hogy az ország gazdasági helyzete igen súlyos.

A magyar kormány a jóvátételi egyezményt a fenti kérdésekben való orosz álláspont megismerése nélkül írja alá, és ez által súlyos felelősséget vállal magára. Ezt azért teszi, mivel nagy bizalommal viseltetik a Szovjetunió iránt, és reméli, hogy a Szovjetunió Magyarország jóvátételi készségét elismeri, és Magyarországot a jóvátétel által előidézett gazdasági krízisen túl fogja segíteni. Reméli továbbá, hogy a Szovjetunió a következő pontokra nézve támogatást és segítséget fog nyújtani:

- 1) A leszerelt, de a jóvátételi listán nem szereplő gyárberendezéseket és gépeket visszaküldi, ha ez nem volna lehetséges, ezeket a jóvátételi követelésbe beszámítja.
- 2) A gyárak anyagkészleteinek értékét ugyancsak a jóvátételi követelésekbe beszámítja.
- 3) A jóvátétel és a gazdasági élet megindításához szükséges nyersanyagok és munkaeszközök külföldről való beszerzéséhez hozzájárul.
- 4) Végül a jóvátétel teljesítése, illetve a várható gazdasági krízis megoldásánál az általában ismert jóindulattal támogatást nyújt Magyarország részére.

Budapest, 1945. május 30-án.

Jelzet: MOL XIX-A-58. Fegyverszüneti Tárcaközi Bizottság iratai. - Géppel írt fogalmazvány aláírás nélküli másolata. A memorandumot Miklós Béla miniszterelnök 1945. május 14-én adta át Vorosilov marsallnak, a SZEB elnökének.

b.

Pokorny Hermann altábornagy összefoglaló jelentése a szovjet-magyar jóvátételi szerződés létrejöttét megelőző tárgyalásokról

1945. június 17.

Magyar Külügyminisztérium

Fegyverszüneti Osztály

Negyedik tájékoztató összefoglalás

A szovjet-magyar jóvátételi tárgyalások

Május folyamán a fegyverszüneti egyezmény 12-ik cikkelye szerint teljesítendő jóvátételnek kérdése döntő stádiumba lépett. Az egyezmény egyéb kérdései a jóvátétellel szemben teljesen háttérbe szorultak, úgy, hogy ebben a tájékoztató összefoglalásban csak a *jóvátételi kérdés történetével foglalkozom*.

A fegyverszüneti szerződés 12-ik cikkelye és az azt kiegészítő D) függeléké a következőképpen szól:

„Azokat a károkat, amelyeket Magyarország a Szovjetunió, Csehszlovákiának és Jugoszláviának okozott hadműveleteivel és az országok területeinek megszállásával, Magyarország megtéríti a Szovjetunió, Csehszlovákiának és Jugoszláviának. Emellett, tekintetbe véve, hogy Magyarország nem csak megszüntette a háborút az egyesült nemzetek ellen, hanem hadat is üzent Németországnak, a felek abban állapodnak meg, hogy Magyarország az okozott károkat nem teljes egészében, hanem csak részben téríti meg. Ez a kártérítés 300 millió amerikai dollárban állapítatik meg, melyet 6 év folyamán törleszt le áruban (gépekben, folyami hajókban, gabonában, jószágban stb.). A kártérítés összegéből 200 millió amerikai dollár a Szovjetunió, a Csehszlovákiának és Jugoszláviának járó kártérítés összege pedig 100 millió amerikai dollár.”

„D) függelék a 12-ik cikkelyhez

Azoknak az áruk, részletes jegyzékét és az árunemek megnevezését, amelyeket Magyarország a Szovjetunió, Csehszlovákiának és Jugoszláviának az egyezmény 12-ik cikkelye értelmében fog szállítani, valamint a szállítások megállapított időpontját évek szerint, az érdekelt kormányok külön egyezményei fogják

meghatározni. Ezeket a szállításokat az 1938-ban érvényes árak alapján fogják teljesíteni, felemelve az ipari berendezések árát 15%-kal, a többi árukét pedig 10%-kal.

Az Egyezmény 12-ik cikkelyében megjelölt kártérítés kifizetésének elszámolási alapját az amerikai dollárnak az egyezmény aláírása napján érvényes aranyparitása képezi, vagyis egy uncia arany értéke 35 dollár."

A magyar kormány a fentiek szerint aláírt jótétel teljesítése érdekében javaslatát az 1945. évi részletére előterjesztette [!] a SZEB-nek. Abban 68 400 [ezer] pengő értékű mezőgazdasági cikket és [popup title="102 600 [ezer]" format="Default click" activate="click" close text="Az eredeti szövegben - nyilvánvaló leírási hiba miatt - mind a mezőgazdasági, mind az ipari cikkek értékét egy ezres nagyságrenddel kevesebbnek tüntették fel. Lásd a zárójelben megadott összesítést!"] P értékű iparcikket (tehát összesen 171 000 000 P értéket) ajánlott fel. Ezt az összeget a magyar kormány 50 millió dollárral egyenlőnek, a dollárt pedig 3,42-vel számította. Részletes indoklás alapján a magyar kormány egyben az 1945. évi szállítások dollárösszegének 25 millió dollárra való leszállítását kérte, valamint a megmaradt 175 millió dollárnak a következő évekre való elosztását. Február 20-án Vorosilov marsall ezt az ajánlatot visszautasította, és a Szovjetunió részéről egy előzetes jegyzéket adott át azokról az árukról, melyek az első évben, valamint a következő öt évben Magyarországról leszállítandók lennének a Szovjetunióba.

A magyar kormány a jegyzékre március 12-én válaszolt. Abban a válaszban egyes tételek megváltoztatását vagy csökkentését kérte a kormány, valamint annak a nézetének adott kifejezést, hogy a jegyzékben felsorolt tételek értéke a jótételi összeget jóval túl fogja haladni. A kormány a továbbiakban a SZEB-et az ipartelepek kapacitására, a szállítási nehézségekre, a gyártáshoz szükséges behozatalra figyelmeztette, és a SZEB megértését, valamint támogatását kérte.

A kártérítési kérdésben ezután szünet állt be, míg március 21-én Zorin v. őrnagy, a SZEB Kártérítési Osztályának vezetője felkért engem, hogy a magyar kormányon belül egy, az övéhez hasonló kártérítési osztályt állítsak össze. Ezen belül külön csoportok legyenek a gyárberendezések, vasút-felszerelés, hajók, fémek és mezőgazdasági áruk számára. A magyar kártérítési osztály meg lett szervezve, de a tárgyalásokra való meghívás egyelőre elmaradt.

Csak a magyar kormány Budapestre való megérkezése után, április 19-én Zorin vör. magához kéretett és bejelentette, hogy április 21-én a jótételi kérdések megbeszélése megkezdődik. Zorin vör. egyben közölte velem, hogy az egyes tételek a következő sorrendben kerülnek tárgyalás alá: 1) Fémek, 2) Gépek, 3) Hajók, 4) Mezőgazdasági cikkek.

Az április 21-én kezdődő tárgyalásokat szovjet részről Rjabcsenko ezredes vezette, a közben Moszkvába távozott Zorin vör. helyett. Az egyes szakcsoportok tárgyalásain a pénzügy, kereskedelmi és mezőgazdasági szakértőkkel együtt csak esetenként vettem részt (IV. 21., 24., 27., 30.), hogy azok haladásáról meggyőződjem. A szovjet-magyar tárgyalásoknál felmerülő problémák megvitatására gazdasági értekezleteket hívtam össze, melyeknél a KÜM, Ip.M, FM, Ker.M, Közell. M és [a] Nemzeti Bank voltak képviselve.

Az április 30-iki tárgyalásnál a jótételi kérdésében egy új szempont merült fel, mely nagy aggodalmat okozott. A hajók árának megbeszélésénél ti. Rjabcsenko ezredes kijelentette, hogy az általunk kalkulált és bemutatott árunál csak az 1938-as világgiazi ár lehet mérvadó, dollárban.

A minisztertanács, valamint a tárcaközi gazdasági értekezletek behatóan foglalkoztak ezzel az új problémával, és annak eredményeképpen a magyar kormány álláspontját egy szóbeli jegyzékben rögzítette, mely szerint: először a fegyverszüneti egyezmény ilyen feltételekről nem tesz említést, másodsor nagy részben olyan árukról van szó, amelyekre nézve világgiazi ár nem létezett, és harmadszor ez által az államháztartás fenti értelemben való megterhelése beláthatatlan következményekkel járna.

Ezt az álláspontot a miniszterelnök úr a május 5-én Sztahurszkij altábornagy és Puskin követnél megtartott megbeszélésnél képviselte, melynél a külügyminiszter és a gazdasági tárcák miniszterei is jelen voltak. A Miniszterelnök Úr ez alkalommal a hadizsákmányképp leszerelés alatt álló és részben már elszállított gyárberendezések kérdését is szóba hozta, és kérte a leszerelések beszüntetését, vagy legalábbis a már elszállított gyárberendezések árának a kártérítési összegbe való beszámítását.

A május 8-iki szovjet-magyar kártérítési tárgyalásnál bejelentettem a miniszterelnök úr május 5-i intervencióját. A szovjet részről elhangzott panaszra, hogy a tárgyalások lassan haladnak, felhívtam a szovjet bizottság figyelmét a nagy nehézségekre, melyekkel a magyar kártérítési közegeknek kell megküzdnie. (Közlekedési és összeköttetési nehézségek, biztonság hiánya a gépkocsikra, kerékpárokra és személyekre nézve, egyes üzemek megközelíthetatlensége azok szovjet őrsége miatt, gyártási nehézségek a különféle anyagok hiánya miatt, melyeket a külföldről kell behozni.) A szovjet Kártérítési osztály ezzel szemben arra az állápontra helyezkedett, hogy nincsen semmi köze a nehézségekhez, azok elhárítására forduljunk a SZEB-hez.

Zorin vör. Moszkvából való visszatéréseivel új fordulat állott be a jótétel kérdésében.

Sztahurszkij altábornagy május 14-én a miniszterelnök úrnak egy új jegyzéket adott át a 6 éven belül teljesítendő jótételi szállításokról, melyhez egy egyezménytervezet volt csatolva. Egyben felszólította a magyar kormányt, hogy válaszáat az elvi kérdésekben május 18-án 10h-ig adja meg. Abban a jegyzékben lényeges eltérések mutatkoztak a február 20-án átadott jegyzékkel szemben, különösen, ami a szállítandó gyári berendezésekre vonatkozik.

A május 18-án átnyújtott válaszjegyzékében a magyar kormány az elvi kérdésekben következőképpen foglalt állást. Először: ismételtén kérte, hogy a gyárak leszerelését szüntessék be, és a már vissza nem szállítható berendezéseket a jótétel összegébe tudják be. Másodsor: hivatkozott Vorosilov marsall február 20-iki kijelentésére, hogy a jótételi szállítások által Magyarország ipara nem válik életképtelenné, ezzel szemben a most átnyújtott lista bizonyos iparágakat teljesen megbénít. Harmadsor: a szovjet, jugoszláv és csehszlovák jótételi követelések összehangolása. Negyedsor: ismételtén kéri, hogy az 1938-as világgiazi ártól bizonyos tételeknél tekintsenek el. Ötödsor: figyelmeztetés, hogy egyes gyárberendezések elszállítása, az ott gyártandó jótételi szállításokat [!] megghiúsítaná. Hatodsor: támogatást kér, hogy a jótételi gyártások számára szükséges külföldi behozatalt tegye lehetővé. Hetedsor: az elkövetkezendő jótételi tárgyalásoknál közös jegyzőkönyvek felfektetését kéri, és nyolcadsor: a jótételi szállításokra vonatkozó érdemi válaszokat kilátásba helyezi.

Sztahurszkij altbgy. és Zorin vör. május 18-án ezt a szóbeli jegyzéket átvették, anélkül, hogy arra érdemben válaszoltak, vagy választ kilátásba helyeztek volna. Zorin vör. válasza csak annyiból állott, hogy a jótételi tárgyalások az új jegyzék alapján immár 19-én meg is kezdődnek. Még aznap át kellett adni a kormány teljhatalmú megbízásával ellátott tárgyaló csoportvezetők jegyzékét. E tárgyalásokkal a következő szakértők lettek megbízva:

I. csoport (Gépi felszerelések készletből és új gyári termelvények): Forbáth Róbert min. tan. az Ip[arügyi] Minisztériumból

II. csoport (Vasútfelszerelés): Rostássy István min. tan. a Keresk. [és Közlekedésügyi] Minisztériumból

III. csoport (Hajók): Tóth Béla műszaki tan. az Iparügyi Min.-ból

IV. csoport (Fémek): Szele Mihály min. tan. az Iparügyi Min.-ból

V. csoport (Búza és magvak; Állatállomány; Különféle) Újházi László min. titkár a Föld[művelésügyi] Min.-ból.

Május 19-én Zorin vör. rövid bevezetése után az egyes csoportok külön-külön kezdték meg tárgyalásaikat. Ez alatt a Nemzeti Bank (Dr. Kárász) és a Ker. Min (Szilágyi) képviselőivel még egyszer Zorin vör.-höz fordultam az árkérdés ügyében, rámutatva annak a kérdésnek óriási fontosságára Magyarország számára. Zorin vör. azt felelte, hogy annak következményeivel teljesen tisztában van, de lehetetlen, hogy attól az alaptól eltérjenek, mert az Romániára és Finnországra nézve is alkalmazva lett. Egyben Zorin vör. az árkérdésben még egy további súlyosbítást is közölt velünk, amennyiben az árakba a szállítás a gyáraktól, illetve termelőtől, valamint a csomagolás sem számítható be: ugyanakkor a kockázat a szállítás alatt is (a gyártól egészen a rendeltetési helyig) szintén a magyar kormányt terheli.

A pünkösdi ünnepek után a tárgyalások 22-től naponként folytatódtak. 23-án este Zorin vör. az öt csoportvezetővel együtt magához kéretett. Ez alkalommal kijelentette, hogy a csoportvezetők arra a téves állápontra helyezkednek, hogy kereskedelmi tárgyalásokról van szó. Magyarországnak jótételt kell fizetnie, és ilyen esetben egész más elvek uralkodnak, mint a kereskedelmi életben: Magyarországnak azt kell szállítania, amit a Szovjetunió tőle igényel, éspedig azokon az árakon, melyek akkor a világgiacon uralkodtak, - tehát tekintet nélkül az akkori, a belső piacon kialakult árakra.

Annak érdekében, hogy a magyar kormány azokat a súlyos terheket a lehetőség szerint csökkentse, melyeket a jótétel fenti elvek szerinti elszámolásával vállalnia kellett, a Külügyminisztérium még a következő szóbeli jegyzékkel fordult a SZEB-hez: Május 26-án benyújtotta annak a 43 vállalatnak a jegyzékét, melyek részbeni, vagy teljes leszerelése már megtörtént, vagy még folyamatban volt, és amelyek a jótételi listán nem szerepeltek. A magyar kormány kérte a berendezések visszaadását, vagy legalább a jótételi összegbe való beszámítását. Ugyanezt kérte a magyar kormány a 26-án a SZEB-nek beküldött szóbeli jegyzékben a Tungram gyárra nézve is (értéke 12 millió amerikai dollár). Május 28-án a magyar kormány a SZEB-nek beküldte 37 üzemnek a jegyzékét, amelyekből nyersanyagokat és árukészleteket szállítottak el, és kérte ezek visszaadását, vagy legalább a jótételbe való beszámítását.

A jótételi szállítások gyártásának biztosítása érdekében május 28-ára a csehszlovák misszió vezetőjét (Krno Dalibort) értekezletre hívtam meg. Ez alkalommal megállapodtunk, hogy a magyar kormány megbízottjai minél hamarabb Pozsonyba és Prágába utazzanak a gyártáshoz szükséges nyersanyagok (bányafa, koks,

érc stb.) cserekereskedelem útján való beszerzése érdekében. Az Iparügyi Minisztérium pedig május 29-én a SZEB-nek részletesen bejelentette, milyen anyagok és honnan való behozatala szükséges a jóvátételi gyártások érdekében.

Május 29-én az I. csoport tárgyalásánál kitudódott, hogy az 1945. évi jóvátételi végösszegben még egy jelentékeny hiány mutatkozik, és hogy annak fedezésére a szovjet kártérítési osztály a két ajkai alumíniumüzemet és a székesfehérvári hengerművet igényli. Ezeknek a Magyarország számára nélkülözhetetlen üzemek megmentése érdekében a miniszterelnök úr levélben fordult Vorosilov marsallhoz, azzal a nyomatékos kéréssel, hogy az 1945. évi jóvátételi hiány fedezésére a Szovjetunió a már elszállított Tungsram gyár berendezésének értékét állítsa be. Forbáth tanácsossal pedig a késő délutáni órákban először Zorin [Izvežer]örmagnál, azután az I. csoport vezetőjénél (Limarenko alezredes) huzamos tárgyalásban az ajkai művek meghagyása mellett érveltünk. Ezzel kapcsolatban azokról a gyári berendezésekről és iparcikkekről tárgyaltunk, melyeket - a Tungsram-ajánlat el nem fogadása esetében - cserében felajánlhatnánk. Tárgyalásainkat 30-án délelőtt és este folytattuk. Érveléseink annyira meggyőzően hatottak, hogy a szovjet kártérítési osztály az ajkai alumínium művek átadásáról lemondott. Hosszadalmas és még június 1-én is folytatott tárgyalásoknál végre sikerült az 1945. évre mutató hiányt, áruszolgáltatások és gyárberendezések igénylése és felkínálása után, kb. 6 millió dollárról kb. 4 millióra, azután kb. 2 millióra csökkenteni, végül teljesen eliminálni.

Amikor június 2-án már úgy látszott, hogy 2-3 napon belül az egyezmény aláírására kerül sor, akkor június 3-án - részünkre váratlanul - Zorin vörögy. Moszkvába repült.

Június 6-án Rjabcsenko ezredes értem küldött, és közölte velem, hogy Moszkvából távbeszélő értesítést kapott, mely szerint az 1945. évi jóvátételi összegben még mindig 1 003 500 USA dollár hiány mutatkozik. A szovjet kormány nem akarja a már a teljesítőképesség határáig igénybevett magyar ipart újból megterhelni, ezért ajánlja, hogy a hiányzó összeget benzinnel, petróleummal és dieselmotor-olajjal pótoljuk. Tőlem 45 perc alatt pozitív választ vár, mert akkor Moszkvának jelentenie kell. Forbáth és Gombosi olaj-kormánybiztos bevonásával a szovjet igénylés a kitűzött időben elintéztet nyert.

Június 10-én és 11-én az iparügyi miniszter jegyzéket küldött a SZEB-nek, amelyben a jóvátétel teljesíthetősége érdekében a gyáraknak frontmegrendelésekkel való megterhelésének beszüntetését kérte. Továbbá azt kérte, hogy most már végleg hagyják abba egyes gyárak hadizsákmánykénti leszerelését, és anyagkészleteinek elszállítását.

Június 11-én Rjabcsenko ezredes átadta az aznap Moszkvából futárral érkezett egyezmény eredeti szövegét és annak 3 mellékletét, az ahhoz tartozó részletezésekkel együtt.

A 183 oldalas anyagnak magyar nyelvre való fordítása az Iparügyi és a Külügyminisztérium fordítói nagy feladat elé állította, mely szakadatlan éjjel-nappali munkát igényelt. A 11-én és 13-án megtartott közös megbeszéléseknél igyekeztek a csoportvezetők még egyes tételeken változást vagy enyhítést elérni. Ez alkalommal újból és újból a Tungsram gyár berendezésének a jóvátételbe való beszámítását hoztuk szóba, de eredményt nem lehetett elérni. Az ipari szállítások terén csak egyes gyárak leszerelési időpontjának elhalasztását, és a havonta szállítandó mennyiségek megváltoztatását fogadták el. Lényeges eredményt csak a sertésszállításoknál értünk el, amennyiben a szovjet jóvátételi osztály hosszú viták és a földművelésügyi miniszter úr személyes közbenjárása után tenyészállatok szállításától eltekintett.

Amikor 14-én reggel elrendeltetett, hogy az egész egyezmény tisztázati példányai 15-én délig kész kell, hogy legyenek, az csak úgy volt végrehajtható, hogy az Iparügyi és a Külügyminisztérium 16 fordítóját, gépirónőjét és 3 mérnököt írógépekkel együtt a szovjet jóvátételi osztály irodájába hoztam át, hol közös, és valóban végkimerülésig menő munkában feladatunknak a kitűzött időpontig tettünk eleget.

Június 15-én délben még egyszer a Miniszterelnök Úr megbízásában felkerestem Sztahurszkij altábornagyot a Tungsram gyárnak a jóvátételbe való beszámítása ügyében. De ez a lépés is hiábavalónak bizonyult.

Június 15-én este 10 órakor aláírta Vorosilov marsall és a magyar Miniszterelnök Úr az Egyezményt. Ez alkalommal megjegyezte a marsall úr, hogy reméli, hogy Magyarország és a Szovjetunió a jövőben örvendetesebb egyezményeket fognak aláírni, mint a mai egyezmény. 16-án pedig a marsall a lakásában adott estében egyik pohárköszöntőjében annak a meggyőződésének adott kifejezést, hogy Magyarország újból fel fog virágozni, és erősebb, valamint boldogabb lesz, mint valaha.

A magyar kormány a jóvátétel teljesítésével nagy felelősséget vállalt magára, amiért a Miniszterelnök Úr 14-én Vorosilov marsallnak egy aide-memoire-t adott át, melyben a következőt megállapította és kérte [!]:

Először: hivatkozás a május 18-án átadott szóbeli jegyzékre, másodsor: hivatkozás a május 26-án Sztahurszkij altábornagynak küldött szóbeli jegyzékre a leszerelt gyárakra vonatkozólag, harmadsor: hivatkozás a május 29-én beküldött szóbeli jegyzékre, az elszállított anyagokra nézve. Megállapítás: hogy a magyar kormány a mai napig sem kapott választ ezekre a jegyzékekre, és figyelmeztetés, hogy az állam gazdasági helyzete nagyon kritikus. Megállapítás, hogy a magyar kormány az egyezmény aláírásával ilyenformán súlyos felelősséget vállalt magára, ugyanakkor nagy bizalommal van a Szovjetunióval szemben és reméli, hogy a Szovjetunió Magyarország jóvátételi nehézségét elismeri, és az ez által várható gazdasági krízisekben Magyarországnak segíteni fog. Nevezetesen: hogy a leszerelt és a jóvátételi jegyzékben nem szereplő gyárberendezéseket visszaadja, vagy ha ez lehetetlen, akkor a jóvátételbe beszámítja. Ugyanezt a reményét fejezi ki az elszállított anyagokra nézve is, továbbá, hogy a külföldi behozatalt elősegíti, és végül, hogy Magyarországot a jóvátételből kifolyólag ért krízisekben támogatni fogja.

Ennek a tájékoztató összefoglalásnak egy példányát a Külügyminisztérium az összes melléklettel és jegyzőkönyvekkel együtt, mint történelmi okmányt őrzi. Ez az okmány tanúskodik majd az utókor előtt arról, hogy a magyar kormány Magyarország érdekeit szívósan és becsületesen védelmezte, és abban a szerencsétlen helyzetben, amibe a németek, valamint a nyilasok juttatták, minden lehetőséget megragadott, hogy a jóvátétel teljesítésével várható válságokon enyhítsen.

Budapest, 1945. június hó 17-én

Pokorny altábornagy s. k.

Jelzet: MOL XIX-J-1-b. Külügyminisztérium. Fegyverszüneti osztály iratai. - Gépelt tisztázat stencil eljárással sokszorosított példány.

Korábbi közlés: Baráth Magdolna-Feitl István, i. m. 366-374.

c.

A nyugati szövetségesek részére adott nem hivatalos tájékoztatás a magyar-szovjet jóvátételi szerződésről

1945. szeptember vagy október

Válasz

az amerikaiak által feltett alábbi kérdésekre

1. *Kérdés:* Mikor kezdődtek itt a jóvátételi tárgyalások?

2. *Kérdés:* Titkosak voltak-e, és ki vett azokon részt?

3. *Kérdés:* Átadták-e az oroszok a részletes követelések jegyzékét; milyen határidőt szabtak a válasz tekintetében? A tárgyalás során Magyarország kapott-e valamilyen engedményt; kapott-e azóta, és milyen természetű engedményt?

Válasz [az] 1-3. kérdésre

1945. év február elején Vorosilov marsall felhívta az ideiglenes magyar kormányt a Fegyverszüneti Egyezményben vállalt jótétel teljesítésére. 1945. február 15-én az ideiglenes magyar kormány a SZEB útján javaslatot tett a jótételi szállításokra. A SZEB ezt a javaslatot nem fogadta el, és ellenjavaslatot tett. 1945. március 19-i jegyzék(é)ben az ideiglenes magyar kormány kijelentette, hogy az ellenjavaslatot nem áll módjában elfogadni, mert az abban foglalt áruk ellenértéke felülmúlja a Fegyverszüneti Egyezményben megállapított jótételi kötelezettség összegét, és a szállítások meghaladják az ország ipari kapacitását. Erre a jegyzékre válasz nem érkezett. 1945. április 19-én a SZEB közölte, hogy Zorin tábornokot bízták meg orosz részről a tárgyalások vezetésével, és e tárgyalások 2 nap múlva, azaz április 21-én megindulnak. A közlés nem válaszolt az ideiglenes magyar kormány előbb említett jegyzékére.

A tárgyalások megindultakor a magyar megbízottak tiltakoztak az oroszok által a szállítandó áruk értékelésénél alkalmazni kívánt 1938. évi világgiazi ár ellen. A minisztertanács határozata alapján 1945. május 5-én a miniszterelnök a következőket közölte Sztahurszkij [1] altábornaggal: A Fegyverszüneti Egyezmény nem tartalmaz olyan megállapítást, hogy a jótételi szállítások az 1938. évi világgiazi árak alapulvételevel történjék. Sok olyan árut kell szállítanunk, amelyeknek speciális volta folytán világgiazi árat nem lehet megállapítani. Továbbá az ország teherbíró képességének ilyen mértékű igénybevétele az inflációt fogja magával hozni. Kérte, hogy a hadizsákmányként leszerelt gyárakat adják vissza, a további leszerelést szüntessék meg, és a már elvitt árukat és gyárberendezéseket számítsák be a jótételbe.

A miniszterelnök fentiekre választ nem kapott. A tárgyalások tovább folytak. A magyar delegátus, Pokorny altábornagy újra rámutatott a nehézségekre.

A magyar delegáció nem tudott áttekintést nyerni a magyar ipar felett, mert egyrészt az ország egy része még hadizóna volt, másrészt a budapesti gyárakba a magyar delegátusokat nem engedték be. A hadizónán kívüli vidékre pedig lehetetlen volt eljutni. Rámutatott továbbá a gyártási nehézségekre, a nyersanyaghiányra, és az export-import nehézségekre. Zorin tábornok válaszában közölte, hogy ezekkel a problémákkal nem tud foglalkozni, mert a jótétel Magyarország kötelezettsége. Nem üzletről van szó. Ő a megrendelő, és a problémákat annak kell leküzdeni, akinél a megrendelést teszi.

Ezek után egy hétre megszakadtak a tárgyalások. 1945. május 14-én Sztahurszkij bejelenti a miniszterelnöknek, hogy most egy újabb, és végleges tervezetet nyújt át; erre négy nap alatt kér választ. Az ideiglenes magyar kormány 1945. május 18-án válaszolt. Hangsúlyozta, hogy a jótételt Magyarország legfontosabb feladatának tartja, de ennek előfeltétele, hogy a Vörös Hadsereg a gyárak leszerelését szüntesse, és a már leszerelt gyárberendezések ellenértékét a jótételbe számítsák. Hivatkozott a kormány ebben a jegyzékben Vorosilov marsallnak 1945. február 20-án tett szóbeli kijelentésére, mely szerint a jótétel folytán Magyarország ipara nem válhat életképtelenné. Ezzel szemben az orosz javaslat bénítólag hat több iparágra.

Az ideiglenes magyar kormánynek Protest note-ját az oroszok nem vették figyelembe, és 1945. évi május 19-én megkezdték a de. és du. folytatandó tárgyalásokat.

A tárgyalások természetesen titkosak voltak.

A magyar kívánságokat az oroszok csak nagyon ritkán vették figyelembe. Koncessziókat alig tettek, és amennyiben egyes esetekben honorálták is a magyar kívánságokat néhány gépi berendezés leszerelését illetően, azokat más, egyenértékű gépi berendezéssel kellett behelyettesíteni, ugyanígy a mezőgazdasági vonalon. Az állatok szállítására vonatkozóan ezen kívül a tervbe vett depresszív helyett progresszív szállítást sikerült elérni, olyan értelemben, hogy az első évben kevesebbet kell szállítani, mint a későbbi években.

Az egyezmény megkötése óta egyetlen koncessziót tettek, mely abból állott, hogy a mezőgazdasági szektorban 64 119 tonna búza szállítására 1 évi haladékot adtak, viszont ugyanennyivel emelték a Vörös Hadsereg ellátását.

4. Kérdés: Mikor állította össze Magyarország bizottságait a jótételi kérdések tárgyalására? Ezek a bizottságok most hogyan működnek, és melyek azok?

Válasz

Az orosz óhajnak megfelelően a jótételi kérdéseket a következő 5 albizottság tárgyalta:

- 1) Általános gépi berendezések (Gyárleszerelés),
- 2) Vasúti berendezések,
- 3) Hajók,
- 4) Különböző gépek,
- 5) Mezőgazdasági termékek.

Az albizottságok a tárgyalások megkezdése dátumának megállapítása után azonnal megalakultak.

Az egyezmény aláírása után ezek a bizottságok megszűntek, és a jótételi kérdések intézésére Jótételi Kormánybizottság alakult. Ezen kívül minden minisztérium saját kebelén belül jótételi osztályt létesített, amely a megfelelő tárcát érintő jótételi kérdéseket intézi, és összekötőt küld a Jótételi Kormánybizottsághoz. A jótételi szállítások lebonyolításával az ipari szektorban az Iparügyi Minisztérium felügyelete alatt az IKART-ot, a mezőgazdasági szektorban pedig a Földművelésügyi Minisztérium felügyelete alatt a Magyar Árucserforgalmi Rt.-t bízták meg.

5) Kérdés: Mi volt a jótételi egyezmény dátuma? Ki írta alá orosz részről és ki magyar részről? Ki volt jelen az aláírásnál?

Válasz

Az egyezményt Budapesten, 1945. június 15-én, orosz részről K. Vorosilov, magyar részről Miklós Béla írták alá. Az aláírásnál jelen volt az ideiglenes összkormány és Pokorny Hermann altábornagy.

Jelzet: MOL XIX-A-4. Jótételi Kormánybizottság iratai - Keltetés és aláírás nélküli, géppel írt fogalmazvány, kézírásos kiegészítésekkel.

Címkék:

[Szovjetunió](#) ^[2]

[jótétel](#) ^[3]

[1940-es évek](#) ^[4]

[második világháború](#) ^[5]

[1945](#) ^[6]

Kiadás: 11. évfolyam (2011) 2. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/diplomacia/dokumentumok_a_magyarszovjet_joveteteli_egyezmény_letrejtehez.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/diplomacia/dokumentumok_a_magyarszovjet_joveteteli_egyezmény_letrejtehez.html

[2] <https://www.archivnet.hu/cimkek/szovjetunió>

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/jovatelet>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/1940-es-evek>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/masodik-vilaghaboru>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/1945>